

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Specifika výchovné práce a péče o dvouleté děti v jeslích a mateřských školách
v České republice

Michaela Ducháčková

Diplomová práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela Ducháčková**
Osobní číslo: **H16398**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Specifika výchovné práce a péče o dvouleté děti v jeslích a mateřských školách v České republice**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Tématem diplomové práce bude identifikace specifík ve výchově a péči dětí ve věku 2 let v jeslích a mateřských školách v České republice. Práce bude teoreticko-praktická.

Teoretická část práce bude kompilací dané problematiky ze současných literárních pramenů a komparací odlišných přístupů ve výchovné práci a péči, odlišného vzdělání pracovníků v jeslích a mateřských školách, dále rozlišením způsobu a metod péče a výchovy o děti ve věku 2 let mateřských škol a jeslí.

Praktická část bude zpracována metodologicky triangulací. Cílem kvalitativní praktické studie bude zjistit a popsat výhody a nevýhody obou typů zařízení pro děti ve věku 2-3 let, a to pomocí analýzy dokumentů, metodik, vzdělávání pracovníků. Dále budou provedeny rozhovory na toto téma s pracovníky zařízení a s rodiči dětí v jeslích a mateřských školách.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAŠKOVÁ, Hana; Jiří MUDRÁK a Steven SAXONBERG. Péče o nejmenší: Boření mýtů. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2012. ISBN 978-80-7419-5. HOČEVAR, Andrej. Preschool education - some organizational and conceptual dilemmas. Pardubice: University of Pardubice, 2012. ISBN 978-80-7395-488-8.

KOTÁSEK, Jiří, ed. National programme for the development of education in the Czech republic: White Paper. Prague: Institute for Information on Education, 2001. ISBN 80-211-0413-9.

KUCHAŘOVÁ, Věra (ed). Zmapování dostupnosti a podmínek pobytu dětí v jeslích, mateřských školách, školních družinách a obdobných zařízeních a jiných neinstitutionálních forem péče o děti v ČR včetně identifikace překážek jejich využívání s návrhy možných opatření k jejich rozvoji [online]. 2008. Dostupné z: <http://docplayer.cz/37055-Zaverecna-zprava-o-reseni-projektu-hr162-07.html> MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Informace k předškolnímu vzdělávání dětí ve věku od 2 do 3 let v mateřské škole. Msmt.cz [online]. 1. 9. 2016. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/39033/>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. Analýza podmínek a možností zařazení dětí od dvou let věku do mateřských škol a vyhodnocení dalšího řešení rozšíření péče o děti do tří let. Vláda.cz [online] 15. 6. 2011 [cit. 14. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Analiza-podminek-a-moznosti-deti.pdf>

ZÁKON č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Msmt.cz [online]. 24. 9. 2004. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/skolsky_zakon.pdf

Vedoucí diplomové práce:

PaedDr. Zdenka Šándorová, Ph.D.

Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce:

31. března 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2018

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta pedagogická
502 16 Pardubice, Studentská 84
L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 3. 2018

.....

Michaela Ducháčková

Poděkování

Děkuji PaedDr. Zdeně Šáňdorové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce. Zároveň mé poděkování patří i všem ředitelkám institucí, které mi poskytly potřebné informace a podílely se tak na výzkumu k diplomové práci.

ANOTACE

Tématem diplomové práce je identifikace specifík ve výchově dětí ve věku 2 let a péči o ně v jeslích a mateřských školách v České republice. Práce je teoreticko-praktická. Teoretická část práce je kompilací dané problematiky ze současných literárních pramenů a komparací odlišných přístupů ve výchovné práci a péči, odlišného vzdělání pracovníků v jeslích a mateřských školách, dále odlišností ve způsobu a metodách péče a výchovy o děti ve věku 2 let mateřských školách a jeslích. Praktická část je zpracována metodologicky triangulací. V kvalitativní praktické studii jsou zjištěny a popsány výhody a nevýhody obou typů zařízení pro děti ve věku 2-3 let, a to pomocí analýzy dokumentů, metodik, vzdělávání pracovníků. Dále jsou uvedeny provedené rozhovory na toto téma s pracovníky v jeslích a mateřských školách.

KLÍČOVÁ SLOVA

Jesle, mateřská škola, raná výchova, děti

TITLE

The specifics of educational work and care of two-years old children in nurseries and kindergardens in the Czech Republic

ANNOTATION

The topic of this master thesis is identification of specific needs in education and care of children of age 2 in nurseries and kindergartens. This work is theoretical as well as practical. Theoretical part is compilation of set problems from current literary sources and comparison different approaches to the education and care of children, different education of teachers in nurseries and kindergartens. This also includes different means of care and education of 2-year old children in nurseries and kindergartens. Practical part is done by method of triangulation. In qualitative part there will be pros and cons of both types of institutions for 2-3 year old children using analysis of documents, methodology and education of teachers. Furthermore interviews with teachers.

KEYWORDS

Daily nursery, kindergarten, early education, children

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VYMEZENÍ POJMŮ	12
1.1 Jesle.....	12
1.2 Mateřská škola	12
1.3 Dítě.....	12
2 PRÁVNÍ ÚPRAVA	13
2.1 Jesle.....	13
2.2 Mateřská škola	15
2.3 Zařízení pro děti se specifickými potřebami.....	18
2.4 Shrnutí.....	19
3 DOVEDNOSTI A POTŘEBY DĚTÍ	20
3.1 Rozvoj dovedností dětí	20
3.2 Potřeby dětí	24
4 PERSONÁL.....	26
4.1 Personál v jeslích	26
4.2 Personál v mateřských školách	27
4.3 Shrnutí.....	29
5 NÁPLŇ A METODY VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ	30
5.1 Metody výchovy a vzdělávání v mateřské škole	30
5.2 Metody výchovy a vzdělávání v jeslích.....	33
5.3 Shrnutí.....	35
6 POZITIVA A NEGATIVA INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE.....	36
6.1 Z pohledu odborníků.....	36
6.2 Z pohledu rodičů a veřejnosti	37
6.3 Z pohledu pracovníků	38

PRAKTICKÁ ČÁST	39
7 VÝZKUM.....	39
7.1 Úvodní informace	39
7.2 Současný stav.....	39
7.3 Stanovení výzkumného problému	40
7.4 Cíle výzkumu.....	40
7.5 Charakteristika míst výzkumu	41
7.5.1 Pardubický kraj.....	41
7.5.2 Královéhradecký kraj.....	42
7.6 Charakteristika výzkumného souboru	42
7.7 Stanovení výzkumných otázek	43
7.8 Sběr informací.....	44
7.9 Realizace výzkumu	45
7.10 Vyhodnocení a interpretace dat	46
7.11 Závěr výzkumu	56
DISKUZE	58
ZÁVĚR	60
SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ	62
PŘÍLOHY	66

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1 Počet jeslí a umístěných dětí.....	13
Tabulka 2 Vývoj počtu dětí v mateřských školách.....	17

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá specifiky výchovné práce a péče o dvouleté děti v jeslích a mateřských školách v České republice a jejím cílem je popsat tuto problematiku. Děti v takto útlém věku jsou velice citlivé na to, co se kolem nich děje, a i když se negativní vlivy, které na ně v tomto období působí, většinou neprojevují hned, děti si je nesou v sobě celý život. Kvalitní a správná péče, výchova a vzdělávání již v raném věku mohou sloužit jako prevence. Již zde se utváří, osobnost dítěte, jeho sociální dovednosti, vztahy a vůbec všechno to, z čeho bude dítě celý život čerpat a dle čeho se bude chovat a jednat.

Práce je logicky členěna do kapitol a popisuje tuto problematiku z různých úhlů pohledu. Grafická struktura celé diplomové práce je přiložena jako Příloha 1. Diplomová práce je teoreticko-praktická. Teoretická část práce je kompilací dané problematiky ze současných pramenů a komparací odlišných přístupů ve výchovné práci a péči.

První kapitola se věnuje vymezení pojmů, které s touto problematikou souvisí a které se v celé práci nejčastěji opakují.

Druhá z kapitol se věnuje právní úpravě, která se týká jeslí a mateřských škol. Stručně se věnuje historii těchto zařízení a tomu, jak se jednotlivé zákony měnily. V přehledných tabulkách je pak ukázán historický vývoj počtu zařízení a dětí v nich. Jsou zde popsány způsoby, jakými lze zřizovat jesle, protože již od roku 2013 nespadají pod ministerstvo zdravotnictví. Dále jsou v této kapitole popsána opatření, která by měly mateřské školy učinit v souvislosti s přijímáním dvouletých dětí. Na závěr této kapitoly je zmíněn i další způsob péče o dvouleté děti, a to konkrétně o děti se specifickými vzdělávacími potřebami.

Ve třetí z kapitol jsou popsány potřeby a dovednosti dvouletých dětí v kontextu jejich vývoje. Rané období dítěte je specifické, a především jedním z nejdůležitějších v jeho životě. V tomto období se utváří jeho osobnost, učí se nejzákladnější činnosti běžného života, zdokonaluje se hrubá a jemná motorika, seznamuje se se svým blízkým i širším okolím, svou rodinou a vrstevníky, formuje si sociální dovednosti. Specifické potřeby dětí a dovednosti, které má dítě získat, musí pečující osoba dobře znát a zařídit podle toho svůj přístup k nim, ale také denní režim a program.

Stěžejním článkem v péči o dvouleté děti, jejich výchově a vzdělávání je pak personál zařízení a všechny pečující osoby. Zaměstnanci jsou s dětmi v každodenním kontaktu a je velice důležité, jak jsou k této práci kvalifikováni a připraveni. Právě o personálu jeslí a mateřských škol pojednává tato kapitola. Uvádí, jaké vzdělání či jakou kvalifikaci musí mít

ze zákona osoba, která chce o děti pečovat v jeslích, a jaké v mateřské škole. Je zřejmé, že jsou zde odlišnosti, které pak mohou hrát zásadní roli. Děti to pak může ovlivnit na celý život.

Podstatné v institucionální péči jsou i metody práce s dětmi a konkrétní náplň výchovy a vzdělávání. Zatímco mateřské školy mají rámcovým vzdělávacím plánem ze zákona dáno, co mají dětem předávat a na základě toho si tvoří školní vzdělávací plán, jesle žádnou takovou povinnost nemají, mohou se však od mateřských škol inspirovat.

V práci jsou dále shrnuta pozitiva a negativa institucionální péče z různých úhlů pohledu, tak jak na ně nahlíží odborníci, pedagogové i veřejnost. Každá z těchto skupin má svoje odpůrce i podporovatele, každá z těchto skupin má svoje důvody, proč podporuje či nepodporuje to, aby dvouleté děti navštěvovaly mateřské školy nebo denní kolektivní zařízení jako takové.

Praktická část je pak především o studiu této problematiky v praxi. Je určena k doplnění a prohloubení části teoretické. Jde zejména o to zjistit, jaká je situace v konkrétních zařízeních, jak se k problematice staví jednotlivá zařízení, respektive vedení, jaká opatření v této souvislosti museli ředitelé učinit a jak konkrétně se s tímto faktem vypořádávají. Cílem praktické části bylo zjistit, zda je pro dvouleté děti vhodnější navštěvovat jesle/dětskou skupinu nebo mateřské školy.

V praktické části je popsán současný stav dané problematiky a důvody, proč byl zvolen právě tento výzkum. Dále je popsána metodologie výzkumu, charakterizován výzkumný soubor a popsána místa výzkumu. Pro diplomovou práci byl zvolen kvalitativní výzkum s polostrukturovanými rozhovory. Na předem připravené otázky odpovídaly ředitelky vybraných zařízení na území Královehradeckého a Pardubického kraje. Po sběru informací a popsání realizace výzkumu následuje samotná interpretace dat a vyhodnocení výsledků. Grafická struktura výzkumné části se nachází v Příloze 2.

Na závěr této práce je zařazena diskuze k dané problematice, která spojuje teoretickou část s částí praktickou a snaží se nabídnout další podměty a otázky, které se nabízejí jako vhodné k debatě, k zamyšlení, či vyřešení.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMŮ

1.1 Jesle

Jesle jsou denní kolektivní zařízení, zřizované pro děti od 6 měsíců do 3 let. I když můžeme najít zařízení, která mají ve svém oficiálním názvu slovo „jesle“, zákon pracuje s pojmem „Zařízení poskytující péči o dítě do 3 let věku v denním režimu“. Všechny pracovníky v jeslích děti oslovují jako „tety“ nebo „strejdy“, a to bez ohledu na jejich vzdělání, postavení či pracovní pozici.

1.2 Mateřská škola

Mateřská škola je rovněž denním kolektivním zařízením pro děti. Stěžejním zákonem v této oblasti je zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v platném znění, známý jako školský zákon, který v § 34 stanovuje, že *"Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od 3 do 6 let, nejdříve však pro děti od 2 let."* (zákon č. 561/2004 Sb.) V mateřské škole oslovují děti pracovnice „paní učitelko“.

1.3 Dítě

Podle Úmluvy o právech dítěte se pod pojmem dítě rozumí osoba mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Účelem této diplomové práce však není zabývat se dětmi a mládeží až do věku do 18 let, a proto se pojmem dítě rozumí osoba ve věku 2 (až 3) let, není-li uvedeno jinak.

2 PRÁVNÍ ÚPRAVA

2.1 Jesle

Jesle jsou denní kolektivní zařízení zřizované pro děti zpravidla od 6 měsíců do 3 let. V historii jesle zaznamenaly největší rozkvět v roce 1985, kdy dosáhly vůbec nejvyššího počtu zařízení - 1 433 s 60 625 místy pro děti. I přestože byly jesle velmi rozšířené a byl o ně velký zájem, po roce 1989 začal jejich počet prudce klesat. Což dokazuje i následující tabulka.

Tabulka 1 Počet jeslí a umístěných dětí

Rok	Počet jeslí	Počet dětí v jeslích
1980	1 398	59 888
1990	1 043	39 829
2000	65	1 750
2005	56	1 579
2010	46	1 452
2012	44	1 401

(Zdroj: Průcha a kol., 2016)

Jesle byly pod gescí ministerstva zdravotnictví a byly definovány jako zvláštní dětská zdravotnická zařízení. 1. 4. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, který v §124 odst. 1 uvádí, že „*Provozování jeslí jako zdravotnických zařízení podle dosavadních právních předpisů se ukončí nejpozději do 12 měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona; do té doby není dotčeno právo provozovat tato zdravotnická zařízení ve stejném rozsahu, v jakém byla provozována ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona.*“ (Zákon č. 372/2011 Sb.) K tomuto kroku došlo především proto, že všestranný vývoj a rozvoj dětí mladších tří let není nutné provádět ve zdravotnickém zařízení, protože nejsou nijak nemocné. (Sajdlová, 2013)

Dnes nejsou v legislativě ukotveny a nenajdeme žádný zákon, který by je konkrétně zaštiťoval. Zákon dokonce i nahrazuje název zařízení. V zákoně č. 375/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zdravotních službách, zákona o specifických zdravotních službách a zákona o zdravotnické záchranné službě „*V §50 se slovo „Jesle“ nahrazuje slovy „Zařízení poskytující péči o dítě do 3 let věku v denním režimu.*““ (Zákon č. 375/2011 Sb.) Slovo „jesle“ ale z názvů zařízení nezmizelo, řada zařízení po celé

České republice dále ve svém názvu toto slovo užívá např. Jesle Orlická (Hradec Králové), Městské jesle Trutnov a další.

Není to však tak, že by se jesle na základě výše uvedených faktů zcela zrušily. Službu lze poskytovat i nadále, a to některým z následujících třech způsobů:

- 1) První možností je zřizovat soukromé zařízení a řídit se tak zákonem č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání ve znění pozdějších předpisů a nařízením vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností. V tomto případě se jedná o živnost „Péče o dítě do 3 let věku v denním režimu“, kde je vymezena kvalita této péče a spadá do kompetencí Ministerstva průmyslu a obchodu. Dále lze dle tohoto zákona provozovat péči o děti do tří let typu „baby-sitting“, a to v rámci volné živnosti v oboru činností č. 79 „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“. V tomto případě je zcela na zřizovateli, jak vysoké finanční příspěvky bude od rodičů dětí požadovat. (Vláda České republiky, 2011 in Ducháčková, 2016)
- 2) Druhou možností je, aby zařízení denní péče o děti do tří let věku zřizovaly obce. V tomto případě se řídí § 2, odst. 2, § 35 odst. 2 a § 35a zákona 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, právo zřizovat zařízení denní péče o děti do tří let. Problémem v tomto případě ovšem je, že veškeré financování takovýchto zařízení je zcela na obcích (zřizovatelích) a na rodičích a pro obě tyto zúčastněné strany je to velice finančně náročné. Neexistuje žádný zákon, vyhláška či jiné nařízení, které by zřizování těchto zařízení obcím přikazovaly, například pro jejich rozšíření apod. (Vláda České republiky, 2011 in Ducháčková 2016)
- 3) Třetí možností je zřizovat zařízení pro denní péči o děti mladší tří let při mateřských školách. *„Tato zařízení jsou ve zřizovací listině právnické osoby vykonávající činnost mateřské školy uváděna jako další hlavní činnost (např. individuální péče o děti mladší tří let, poskytování péče a pomoci rodinám s dětmi od 1 do 3 let věku). Ředitelka mateřské školy je zároveň ředitelkou tohoto zařízení, ale mzdy pracovníků hradí zřizovatel.“* (Vláda České republiky, 2011, s.2 in Ducháčková, 2016)

Velmi důležitým zákonem je tedy zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině, který určuje povinnosti poskytovatele této služby, upravuje počty dětí na jednu pečující osobu, říká, že v jedné dětské skupině může být nanejvýše 24 dětí nejméně se dvěma pečujícími osobami, kdy jedna pečující osoba může samostatně pečovat maximálně o 6 dětí současně. Nařizuje dodržovat hygienické požadavky, prostorové podmínky, celkový provoz, stravování a péči o zdraví dětí. Přesněji jsou pak tyto požadavky zachyceny v jednotlivých vyhláškách např. vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích

na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, vyhláškou č. 107/2005 Sb., o školním stravování. Těmito vyhláškami se řídí i mateřské školy a jsou více popsány v kapitole 2.2.

Od té doby, co jesle nespádají pod zdravotnická zařízení, se přestal monitorovat jejich počet i kvalita. Dokonce i Výzkumný ústav práce a sociálních věcí uvádí, že neexistuje žádná databáze ani povinná evidence, a tudíž ani nejde přesný počet zjistit. To navíc komplikuje fakt, že zařízení používají odlišné názvy pro svou činnost (dětské centrum, mikrojesle, hlídací centra, dětské skupiny apod.), proto je obtížné vůbec zařízení vyhledat. Co se týče již zmíněné kvality, nedochází k systematické kontrole těchto zařízení, a tak kvalita není známá. (Průcha a kol., 2016)

Dnes oproti minulosti jesle v péči o dítě značně pokročily. Obecně lze říci, že jsou vstřícnější, přístupnější a otevřenější než dříve. Velká výhoda jeslí je například v časové flexibilitě. Rodiče si mohou určit, kdy budou děti jesle navštěvovat. Např. pouze některé dny v týdnu nebo jen na část dne apod. Další výhodou jsou jistě nové, hezké, upravené a pro děti přívětivé prostory, velká vybavenost a rozmanitost vybavení, bohužel takto ideální podmínky nemají ve všech jeslích. Velkou nevýhodou je finanční náročnost jeslí, kdy rodiče musí platit velké tzv. „jeslovné“ (poplatek za jesle a stravu). Také způsob výchovy se v některých zařízeních od doby před revolucí příliš nezměnil. (Průcha a kol., 2016)

V současné době se hovoří o tom, že rušit masově jesle byla chyba, protože obnovit je bude velice nákladné. Od hlubokého poklesu počtu zařízení se v současnosti dostáváme opět k nárůstu a velkému zájmu o jesle, a to zejména z důvodu pracovní vytíženosti obou rodičů a nutnosti vydělávat peníze. Proto by měla zcela jistě vzniknout nějaká ucelená evidence těchto zařízení, která by zajišťovala určitý standart a pravidla pro taková zařízení, shromažďovala informace o počtu dětí, velikosti a kapacitě zařízení a také kontrolovala jejich kvalitu jak materiální, tak především kvalitu péče, výchovy a vzdělávání a v neposlední řadě i kvalitu personálu, který o děti pečuje.

2.2 Mateřská škola

Mateřská škola je denním kolektivním zařízením zabývajícím se předškolním vzděláváním dětí. Zřizovatelem mateřské školy může být ministerstvo, kraj, obec, fyzická nebo právnická osoba, církev, přičemž nejčastěji je to obec.

Co se týče legislativy, vzděláváním dětí v mateřských školách a vším, co je s tím spojeno, se zabývá nejeden zákon. Stěžejním zákonem v této oblasti je zákon č. 561/2004 Sb.

o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v platném znění, známý jako školský zákon, kde najdeme důležité vymezení, činnost, zřizovatele, cílovou skupinu, cíle, organizaci a další. Dalším zákonem, který je pro mateřské školy důležitý, je zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících, kde je přesně definováno, kdo může vykonávat profesi předškolního pedagoga. Více informací o personálu mateřské školy se nachází v kapitole 4.2. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy také 1. září 2016 vydalo dokument: „Informace k předškolnímu vzdělávání dětí ve věku od 2 do 3 let v mateřské škole“, který upřesňuje a vysvětluje některé stěžejní informace ke vzdělávání právě 2 - 3letých dětí. A následně 16. ledna 2017 byl vydán dokument: „Informační materiál ke vzdělávání dětí od 2 do 3 let v mateřské škole“, kde jsou jednotlivé oblasti předškolního vzdělávání popsány ještě mnohem podrobněji.

Přijímání dvouletých dětí přineslo do předškolního vzdělávání určité změny. Některé záležitosti zůstávají neměnné, něco se naopak musí takto malým dětem přizpůsobit. Hlavní cíl předškolního vzdělávání se nemění. Dle § 33 školského zákona *„Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“* (Zákon č. 561/2004 Sb., § 33)

Fakt, že mohou být do mateřské školy přijímány děti již od 2 let věku, zákon nevyklučoval již od roku 2005. Protože byl nižší počet starších dětí hlásících se k předškolnímu vzdělávání, začaly mateřské školy nabírat ve větším počtu i děti mladší, právě 2 – 3leté. Zákonem č. 178/2016 Sb., ze dne 20. 4. 2016, kterým se mění školský zákon, se s účinností od 1. 9. 2016 stanovilo, že *„Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od 3 do 6 let, nejdříve však pro děti od 2 let.“* (zákon č. 178/2016 Sb., § 34) Současně ministerstvo školství také vydalo v březnu 2017 dokument „Informace o povinném předškolním vzdělávání pro zřizovatele“, kde jasně uvádí, že přednostně budou přijímány děti k povinnému předškolnímu vzdělávání, tj. povinný rok vzdělávání v MŠ před nástupem na základní školu. Z toho tedy vyplývá, že ředitelé mateřských škol mají povinnosti přijmout děti od 2 let. Budou-li se však o zapsání do mateřské školy hlásit na stejný školní rok i děti předškolní, budou přednostně přijímány ony.

Následující tabulka 2 ukazuje vývoj celkového počtu dětí a počet dětí mladších 2 let, 2letých, mladších 3 let a 3letých v mateřských školách od školního roku 1960/61. Záměrně jsou

uvedeny takto staré údaje, aby mohlo dojít i k porovnání z historického hlediska. Je patrné, že počty dětí mladších 3 let stále narůstají, a je proto nezbytně nutné připravit podmínky pro výchovu a vzdělávání i těchto dětí. Na druhou stranu je z tabulky 2 zcela jasné, že děti mladší tří let se v mateřských školách objevují již více než půl století a ani zdaleka tomu není tak, že by začaly navštěvovat mateřské školy ze dne na den. Dle Liedermanové z Magistrátu města Pardubic, odboru školství, kultury a sportu, rodiče přihlašují do mateřské školy své dítě již ve dvou letech, fakticky však dítě nastoupí až později. Dělají to proto, aby měli jistotu místa, to znamená, že dítě bude moci nastoupit až to budou potřebovat. Zároveň ale dodává, že takovéto jednání rodičů není pravidlem, nicméně stává se to. Vše záleží na tom, jak se individuálně dohodnou s vedením mateřské školy.

Tabulka 2 Vývoj počtu dětí v mateřských školách

školní rok	celkem dětí	mladší 2 let	2leté	mladší 3 let	3leté
1960/61	201 988		485		-
1970/71	258 567		3 682		-
1980/81	483 565		6 671		-
2006/07	285 419		22 475		72 108
2013/14	363 568		33 141		92 365
2014/15	367 603	737	13 962	23 199	92 120
2015/16	367 361	932	16 113	25 276	90 640
2016/17	362 653	950	18 510	25 269	91 390

(Zdroj: *Statistická ročenka České republiky*)

Přijímání dvouletých dětí s sebou však nese různá opatření, která je třeba učinit, aby i těmto dětem mohla být poskytnuta ta nejlepší péče. Za zajištění těchto podmínek je plně zodpovědný ředitel mateřské školy a stěžejní body těchto opatření aplikuje i do školního vzdělávacího programu a školního řádu. Mnohem důležitější jsou ale konkrétní praktické náležitosti, které se musí pro dvouleté děti upravit. Co se týče materiálního zabezpečení je nezbytně nutné zvážit vhodnost hraček, které jsou v dané třídě dětem k dispozici, protože řada z nich může být pro děti do 3 let zcela nevhodných. To se týká i vybavení v okolí mateřské školy, na zahradě apod. Dvouleté děti jsou menší, proto je třeba jim výšku zařízení upravit. Důležité je proto dbát na adekvátní a správně ergonomicky tvarovaný nábytek, to znamená například vhodnou výšku židliček a stolečků, tuto problematiku upravuje vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů. Důležitá je i výška umyvadel, toalet

apod. V případě toalet je možné používat pro dvouleté děti i nočníky, které se však musí pečlivě umývat a dezinfikovat. Koupelna musí být také vybavena přebalovacím pultem, protože některé děti nosí pleny, a také vhodným nášlapným odpadkovým košem pro vyhazování použitých plen. Tyto a veškeré jiné hygienické předpisy jsou podchyceny ve vyhlášce číslo 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů. Nezbytná je i úprava denního režimu, zabezpečení dostatečného odpočinku, ale také dostatek aktivit adekvátních k věku dětí. Je nutné myslet na to, že čím mladší dítě je, tím déle mu jednotlivé činnosti trvají, proto je důležité vytyčit si na jednotlivé aktivity dostatek času i s ohledem na to, že v mnohých případech bude třeba dětem pomoci. Co se týče stravování, řídí se výživovými normami a rozpětím finančních limitů na nákup potravin dle vyhlášky č. 107/2005 Sb., o školním stravování. Děti mladší tří let pak spadají do kategorie dětí od 3 do 6 let a dále se zohledňuje jejich individuální potřeba na druhy pokrmu i jeho množství. Je například potřeba dětem jídlo předkrájet, pomoci s vyškrabováním talířů apod. V neposlední řadě se zohledňují také další oblasti, jako je například bezpečnost. Zde je důležité to, že děti mladší tří let jsou skupinou osob se zvýšeným požárním rizikem, proto se v budově musí pohybovat pouze do druhého nadzemního podlaží. (MŠMT, 2016; MŠMT, 2017)

2.3 Zařízení pro děti se specifickými potřebami

V České republice se dvouletými dětmi se specifickými potřebami zabývají speciální mateřské školy nebo raná péče. Některé děti se specifickými vzdělávacími potřebami mohou být začleněny do běžné mateřské školy dle vyhlášky 27/2016 Sb. vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Tyto děti mají ze zákona nárok na podpůrná opatření (organizační, vzdělávací, personální). Ve třídě o ně pak pečuje předškolní pedagog, popřípadě je tzv. k ruce asistent pedagoga. Některé děti pak mohou navštěvovat právě speciální mateřskou školu, která je většinou zaměřena na určitý typ postižení. V těchto speciálních mateřských školách pak může být speciální pedagog, asistent pedagoga pro děti se zdravotním postižením, předškolní pedagog. Často ale mateřská škola poskytuje i péči zdravotnickou, sociální, psychologickou, poradenskou. (Průcha a kol., 2016)

Ve speciálních mateřských školách nalezneme speciální vzdělávací program právě pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami. Mezi tyto děti nejčastěji patří děti s tělesným, zrakovým, sluchovým či mentálním postižením, autismem, vadami řeči, souběžným postižením více vadami, vývojovými poruchami učení nebo chování apod. Tyto mateřské školy jsou zpravidla pro děti od 3 do 6-7 let, nejdříve však od 2 let. Třídy ve speciálních mateřských školách jsou upraveny přímo potřebám těch dětí, jež ji navštěvují. Najdeme zde kromě běžných

hraček i různé pomůcky, zařízení pro rehabilitaci nebo různé typy léčby např. vodoléčbu či magneto-terapeutickou léčbu apod. Děti v těchto třídách je méně, aby jim mohl být zajištěn individuální přístup. Ve školním roce 2016/2017 navštěvovalo v České republice speciální třídy 7513 dětí. Speciální mateřské školy dbají na prohlubování vztahů a spolupráci s rodinnými příslušníky tak, aby vše probíhalo v nejlepším zájmu dítěte. Rodiče mohou děti v mateřské škole navštěvovat a účastnit se různých aktivit a her. Přesná pravidla pro účast rodičů a komunikaci má pak každá mateřská škola nastavena jinak.

Vedle speciálních mateřských škol existuje ještě služba rané péče. Raná péče spadá v České republice pod sociální služby, jež definuje zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění, který sociální služby definuje jako činnosti zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Služby pro děti od 0-7 let jsou pak považovány za jedny z nejdůležitějších a měly by být k dispozici hned po zjištění postižení u dítěte. Jedná se o poradenství, osobní asistenci, odlehčovací služby, sociálně aktivizační služby, speciálně pedagogická centra a pedagogicko-psychologické poradny, mateřská a rodičovská centra, neformální rodičovské skupiny, dále pak o speciální systém vzdělávání. (Národní centrum podpory transformace sociálních služeb, 2013 in Ducháčková, 2016)

2.4 Shrnutí

Lze říci, že péče o dvouleté děti a jejich a výchova v mateřských školách je vlastně aplikace jeslí do mateřské školy. Jako kdyby se část toho, co se praktikuje v jeslích, přeneslo do běžné mateřské školy, a ta vlastně jen rozšiřuje svoji „klientelu“. Pokud děti nastupovaly do mateřské školy, byly zde jisté podmínky, které musely splňovat. Mezi takové podmínky patřilo například to, že dítě: musí umět samo jíst lžící, muselo si umět říci o WC a mít vyměšování pod kontrolou, to znamenalo, že nesmělo nosit pleny, muselo si umět samo obléknout připravené oblečení apod. I jesle se snažily vést děti k samostatnosti a připravovat děti právě na odchod do mateřské školy, snažily se tedy o to, aby tříleté děti, které jesle opouští, uměly všechny zmíněné činnosti a zvládaly sebeobsluhu. Je ale zcela samozřejmé, že dvouleté dítě nemůže tyto požadavky splnit, proto mateřské školy alespoň u dvouletých dětí musí z požadavků slevit a celkově přizpůsobit prostředí tak, aby vyhovovalo potřebám dětí.

3 DOVEDNOSTI A POTŘEBY DĚTÍ

3.1 Rozvoj dovedností dětí

Děti jsou stěžejním objektem této práce. Důležité je si uvědomit, jaké mají dvouleté děti potřeby, co umí, co dokáží, co je pro ně zásadní a důležité, co je nutné v tomto věku rozvíjet a na co se určitě nesmí zapomenout. Právě s ohledem na bio-psycho-sociální vývoj dítěte se pak musí volit vhodné aktivity, hry apod.

Nejprve je nutné vymezit, do jakého vývojového období se dvouleté děti řadí. Odborníci na vývojovou psychologii např. Kejčirová, Vágnerová, Thorová, Matějček, Langmeier a další, se shodují, že dvouleté děti se řadí do období batolat. Batolecí věk pak vymezují od 1 roku do dne 3. narozenin. Thorová (2015) označuje toto období za velice bouřlivé. „*Během dvou let se z miminka zcela závislého na péči rodičů stává samostatně se pohybující dítě schopné řečové komunikace a základní sebeobsluhy.*“ (Thorová, 2015, s. 367) Dvouleté dítě vyrostne průměrně o 7,6 cm až 12,7 cm za rok. Jeho průměrná výška se pohybuje od 86,5 do 96,5 cm. Váha dvouletého dítěte se pohybuje od 11,8 do 14,5 kg, což je až čtyřnásobek jeho porodní váhy. Údaje o hmotnosti a výšce lze nalézt i v tzv. vývojových tabulkách nebo růstových grafech, kde jsou uvedeny průměrné hodnoty, kterých by dítě v daném věku mělo dosahovat. Je to však velice individuální a tyto údaje jsou jen orientační. Dítě se již drží docela zpříma, ale břicho má stále vystouplé, jelikož jeho břišní svaly nejsou stále plně vyvinuty. (Allen, Marotz, 2005; Lazzari, 2013)

Významným momentem tohoto období je dle Vágnerové volní ovlivňování kosterních svalů a především svěračů. Dítě se v batolecím věku plně naučí ovládat vyměšování, a to retenci (udržení) a eliminaci (puštění). Kolem 18 měsíců až 2 let se dítě učí chodit na nočník a postupně přechází na toaletu. To je pro dítě i jeho okolí důležitým mezníkem v jeho vývoji. (Vágnerová 2005) Zároveň je důležité zmínit, že ovládání svěračů je u každého individuální, proto některé děti nosí pleny déle než jiné.

Co se týče hrubé motoriky, tak dítě ve věku dvou let již umí samo chodit i do schodů, běhat, skákat, jezdit na tříkolce či odstrkovadle, tento rozvoj samostatné lokomoce umožňuje dítěti mnohem větší rozvoj. Zde závisí především na tom, jak podnětné je prostředí kolem dítěte. Čím méně podnětů prostředí nabízí, tím menší je pohyb dítěte. V tomto období není důležité dítěti podněty nějak významně podsouvat, pouze nechat k dispozici. Dítě si pak samo určí, jaké podněty jsou pro něj zajímavé i v jaké míře, kvalitě a čase. Pohled dospělého člověka

je v tomto případě jiný a nemusí se shodovat s pohledem dítěte, např. pro dítě jsou atraktivní jiné hračky než ty, které by pro dítě vybral dospělý. (Thorová, 2015; Vágnerová, 2005)

Jemná motorika také zaznamenává značný rozvoj. Úchop dítěte je „pinzetový“. Dítě dokáže manipulovat s drobnými předměty. Zde dochází i ke značným rizikům, protože dítě tyto malé předměty umísťuje do malých otvorů, které najde, pokládá je na sebe nebo dokonce vkládá do úst, nosu, uší apod., zkrátka zkouší a objevuje nové věci. Ruce již lépe spolupracují, předávají si předměty a tyto pohyby začínají být smysluplné a cílené. S jemnou motorikou i souvisí hry dvouletých dětí. Typické stavění „komínů“ z kostek. Dvouleté dítě dokáže postavit na sebe cca 6 kostek, aniž by mu spadly. Taktéž dokáže vhadzovat předměty i do úzkých otvorů, jako je hrdlo láhve a s blížícím se třetím rokem umí i navlékat korálky (s větší dírkou) na provázek. Dalším důležitým aspektem jsou je i kresba dětí. Právě mezi 2. a 3. rokem se kresba začíná vyvíjet. Od tzv. experimentálního čarání, kdy dítě nevěnuje příliš pozornost tomu, co na papír vytváří, přechází k asociativnímu čarání, kde batole již věnuje pozornost tvaru kresby a po domalování ji přisoudí symbolický význam. Dále nastává fáze kontrolovaného záměrného čarání, ve 2 letech je schopno řadit čáry vertikálně vedle sebe, ve 2,5 letech pak i horizontálně, chápe směr a polohu a vznikají první sluníčka, žebříky apod. Do tří let dítě kreslí další obrázky, které se mohou začít postupně obměňovat, dítě se dostává do ideografického stádia. V tomto období má dítě rovněž sklony k tomu házet s věcmi nebo do nich bouchat, nejedná se však o to, že by záměrně zlobilo nebo nějak jinak škodilo, jedná se pouze o to, že zkouší dané předměty, jejich vlastnosti a možnosti svých pohybů a koordinace. (Lazzari, 2013, Thorová, 2015; Vágnerová, 2005)

S jemnou motorikou v neposlední řadě souvisí i stravování a základní sebeobsluha. Dítě se v batolecím období učí samo jíst, pít. Zhruba od 18 měsíců zvládne jíst lžící od 2 let pak vidličkou. Co se týká ostatní sebeobsluhy, dítě je také schopno dodržovat základní hygienické návyky včetně vyměšování viz výše. Kolem druhého a třetího roku si batole zvládne obléknout předem připravené oblečení. Důležité je i zmínit, co děti v tomto věku ještě nezvládnou, protože vše, co nezvládnou, vyžaduje pomoc dospělého, v tomto případě tet a učitelek. Dítě si nezvládne zapnout knoflíky, zip, zavázat tkaničky, zpočátku ani obout těsné boty, otočit oblečení do správného směru, oblékat se bezpečně. Všechny tyto dovednosti dítě získává až po třetím roce života a jejich naplnění bývá velice individuální. (Thorová, 2015; Vágnerová, 2005)

U batolat dochází k podstatným změnám i v oblasti psychického vývoje. Období mezi druhým a třetím rokem mnoho autorů nazývá jako „období vzdoru“. Období vzdoru je zcela běžným obdobím v životě každého dítěte. Dítě si tak tzv. testuje reakce okolí a zkouší, co si může dovolit, co (ne)smí. Dítě vlastně čeká na to, jak na tuto situaci bude reagovat rodič. Tím

vším se dítě vymezuje vůči okolí, sebepoznává se, tvoří svou osobnost, což je zásadním momentem z hlediska psychického vývoje. Dítě si musí uvědomit vlastní osobu, vlastní „já“. Dítě o sobě začíná mluvit v první osobě (já, moje) a začíná se poznávat v zrcadle zhruba mezi 18 a 24 měsícem. Dítě se v tomto období chová egocentricky. S přibývajícím věkem a pohyblivostí se dítě osamostatňuje a častěji se vytrácí z dohledu rodičů. To napomáhá větší potřebě a touze po zkoumání a po samostatném životě, zároveň je pro děti stále důležitější pocit bezpečí a jistoty, že mají rodiče (nebo jinou osobu), ke kterým se mohou vrátit. Důležité je, že děti do cca 2 let věku jsou značně citlivé na změny a separaci od rodičů, a to především na začátku batolecího období. Mezi druhým a třetím rokem tato citlivost již není tak vysoká, děti jsou více odolné, a pokud není separace příliš dlouhá, dokáží ji akceptovat. Cílem batolecího věku je dosažení důvěry v sebe sama. Také vůle není příliš silná. Dítě rychle střídá činnosti a hry, kterým se věnuje, a není ještě na takovém vývojovém stupni, aby u něčeho setrvalo delší časový úsek. Již před druhým rokem života se začíná u dítěte rozvíjet tzv. symbolické uvažování. Batole chápe, že obrázek může zastupovat nějakou konkrétní věc, např. že auto na obrázku je i auto ve skutečnosti. Dítě také už není pouhým pozorovatelem a jen tím, kdo vnímá, nyní už dokáže hledat jiná řešení jednoduchého problému (např. u hraček). V praxi to vlastně funguje tak, že si řešení nejprve představí v mysli a až zkoušením zjistí, jestli je řešení správné a jestli se mu daná věc povede. (Thorová, 2015; Vágnerová 2005)

Pro hru a proces učení je v tomto období nejdůležitější nápodoba. Dítě sleduje dospělé a vrstevníky kolem sebe a s určitým odstupem se je snaží napodobovat. Z počátku není nápodoba dokonalá, ale postupně se zlepšuje. Lze pozorovat tzv. symbolickou a imitační hru, kdy dítě napodobuje to, co vidí u dospělých a s hračkami si hraje, jako by se jednalo o skutečné předměty (pečují o panenky, jak to vidí u matky, vydávají zvuky za auta, vlaky apod.). Děti kolem dvou let si hrají paralelně tzv. vedle sebe a až kolem třetího roku si hrají spolu, například s jednou stavebnicí apod., ale nejsou ještě schopni záměrně spolupracovat. Cílená spolupráce přichází až po čtvrtém roce. (Lazzari, 2013; Thorová, 2015) Pokud jsou v jedné skupině (např. třídě v MŠ) věkově smíšené děti, mohou vznikat problémy mezi dětmi právě v oblasti her, kdy mladší děti bourají postavené stavebnice dětem starším právě z toho důvodu, že mladší děti nejsou ještě schopny chápat spolupráci.

Důležitou složkou je i řeč, která se velmi rychle rozvíjí právě v tomto období. Zpočátku dítě užívá jen jednotlivá slova a je schopno se naučit 1-2 slova denně. Později slova spojuje do krátkých vět. Nejčastěji dítě sděluje své potřeby nebo (ne)souhlas. Často dochází i k tomu, že si dítě pojmenovává věci vlastními, vymyšlenými slovy tzv. idiomorfy, kterým rozumí pouze dítě a matka (nebo osoba, která se o dítě stará a je s ním nejčastěji). S přibývajícím věkem dítěte

se zpřesňují názvy pro jednotlivé předměty a situace. Dítě pojmenovává věci kolem sebe. Slovní zásoba se den ode dne rozšiřuje a je závislá na rozmanitosti prostředí a podmětech od lidí, kteří se kolem dítěte pohybují. Dítě se učí skládat delší věty. V batolecím období se rovněž lepší schopnost dítěte vnímat a přijímat pokyny od ostatních, lépe chápe mluvenou řeč a je schopno odpovídat na jednoduché otázky. Okolo dvou let dítě věnuje pozornost obrázkovým knihám-leporelům, prohlíží si je a klade otázky. Kolem třetího roku života již dítě běžně používá jednoduché věty se základními gramatickými pravidly. (Thorová, 2015)

S rozvojem lokomoce, dalších motorických funkcí a psychické složky včetně řeči se přirozeně rozvíjí i sociální oblast. Tím, že je dítě schopno samo se přemísťovat, je také schopno do jisté míry ovlivňovat délku a intenzitu styku s ostatními lidmi, zde hraje úlohu i kvalita řeči. U dítěte probíhá primární socializace, kdy stěžejní skupinou je rodina. Právě v rodině dítě získává pocit lásky, bezpečí, navazuje své první vztahy a získává tak základní podklad pro navazování dalších vztahů v budoucnu. Největší vliv na dítě mají zcela jistě rodiče. Právě oni jsou s dítětem v každodenním kontaktu, kladou na něj požadavky, hrají si s ním a dovolují dítěti sledovat, jak se oni sami vypořádávají s různými životními situacemi. Nejsou to ale jen rodiče, v této fázi vývoje se rozvíjejí i vztahy s dalšími lidmi. Jedná se především o širší rodinu nebo známé, se kterými je dítě v časté interakci a vůči kterým se vymezuje. Právě v tomto období dítě získává tzv. rodinnou identitu, tedy příslušnost k rodině. Dochází i k vývoji individuálního sebepojetí, kdy dítě již jasně vnímá svůj majetek, (tj. postel, hrneček, hračky, oblečení, ...) mezi druhým a třetím rokem se dítě již bezpečně pohybuje i venku (zahrada, dětské hřiště, byt babičky, ulice, kde žije, ...). Dítě také již zcela bezpečně rozlišuje, koho zná a kdo je pro něj cizí, umí rozeznat dospělého od dítěte, muže a ženu. „*Děti diferencují i další specifické znaky rolí dospělých, např. profesi: „teta, co prodává bonbóny“, vlastnictví: „teta, co má psa“ apod.*“ (Vágnerová, 2005, s. 146) Pokud se dítě v rodině cítí bezpečně a ví, že zde má pevné zázemí, rozšiřuje po třetím roce života své sociální teritorium. (Vágnerová 2005)

Při propojení všech popsaných složek je zřejmé, že v batolecím období dochází k řadě důležitých změn. Období není lehké pro dítě, ale ani pro rodiče (jinou pečující osobu). Právě v tomto období je nutné nastavit dítěti jasná, a hlavně srozumitelná pravidla a hranice. Rodič si zcela jistě musí ujasnit způsob, jak bude uplatňovat, vyžadovat a kontrolovat své výchovné metody a požadavky na dítě. (Lazzari, 2013; Thorová, 2015)

3.2 Potřeby dětí

Pokud má být dítě vychováváno a rozvíjeno, je třeba znát vedle jeho vývojových dispozic i jeho potřeby a postupně je uspokojovat. Neberou se zde v potaz pouze potřeby biologické, musíme také zohlednit potřeby související s psychickou a sociální oblastí. Je však nutné dodržovat posloupnost, kdy prvně jsou uspokojeny potřeby biologické a až posléze potřeby další a další, tak jak uvádí Maslow ve své pyramidě potřeb. Pokud potřeby nejsou správně nebo v dostatečné míře uspokojeny, nastávají u dítěte problémy a komplikace v tělesném či psychickém vývoji. (Lazzari, 2013; Opravilová, 2016; Šándorová, 2015)

Psychologové Z. Matějček a J. Langmeier vytvořili model pěti základních potřeb dětí, kde zdůrazňují především potřebu určitého množství, kvality a proměnlivosti podnětů, potřebu určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, potřebu prvních citových a sociálních vztahů, potřebu identity, společenského uplatnění a společenské hodnoty a potřebu otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy. Matějček a Langmeier nebyli ale jedinými, kdo se potřebami dětí zabýval. Hlavně v souvislosti se vznikem Úmluvy o právech dítěte v roce 1989 se o této problematice hodně diskutovalo. V roce 2001 se konala konference v Ženevě, kde vyšlo najevo, že je třeba ještě více pracovat na právech dítěte, a proto byl vyhlášen program „Budujeme Evropu pro děti – realizujeme práva dítěte při jejím rozšiřování“. Na základě toho byl vypracován Katalog sedmi základních potřeb. Vědci, kteří se podíleli na jeho zpracování, zde zdůrazňují především potřebu stálých laskavých vztahů, potřebu tělesného bezpečí, celistvosti, nedotknutelnosti a neporušenosti, potřebu respektu k individuálním zvláštnostem a způsobu získávání zkušeností, potřebu získávat věku přiměřené zkušenosti, potřebu stanovených hranic a řádu, potřebu stálého a podporujícího okolí a potřebu jisté budoucnosti vzhledem k sobě, ale i k širšímu okolí. (Opravilová, 2016)

Zmíněné potřeby naplňuje na počátku života dítěte rodina. Rodina je primární skupinou, kde jsou uspokojovány převážně základní potřeby dítěte včetně potřeby lásky, jistoty a bezpečí. Naplňování těchto potřeb je ze strany rodiny spíše intuitivní, především ale může být zcela individuální, protože rodina je s dítětem v téměř nepřetržitém kontaktu. Pokud je v rodině vše v pořádku a dítě má uspokojené potřeby z rodiny, je pro něj mnohem jednodušší se od rodiny odpoutat a poznávat další sociální skupiny. Vědci, kteří se podíleli na tvorbě katalogu sedmi základních potřeb, připouštějí, že tyto základní potřeby je možné u dítěte naplňovat ve spolupráci rodiny a instituce už od jeslí. Když dítě začne navštěvovat jesle či mateřskou školu, přebírá jistou část zodpovědnosti za uspokojování jeho potřeb právě instituce-učitelka. *„I když je na tento úkol profesionálně připravena, není pro ni snadné naplnit očekávání celé*

skupiny dětí. Jejich potřeby jsou sice v zásadě stejné nebo velmi podobné, ale způsob uspokojení se v obsahu, kvalitě, rozsahu a způsobu prožívání u jednotlivých dětí liší.“ (Opravilová, 2016, s.65) Přesto by měly osoby, které o děti pečují, důkladně děti znát a na základě toho pečlivě a citlivě zvolit dílčí cíle výchovy u každého dítěte, a hlavně tyto cíle naplňovat. (Šándorová 2015, Opravilová, 2016)

Pokud je však dítě umístěno do jeslí či MŠ dříve, než dojde k navázání pevných vazeb a uspokojení základních potřeb doma, cítí se mimo domov ohroženě, přichází nebezpečí. Dítě si těžko zvyká na nové prostředí a vazby s rodinným prostředím mohou být již nenávratně zpřetrhány. Dále se může objevovat úzkost, dítě se do mateřské školy netěší, je zvýšeně agresivní, trpí vegetativními poruchami, kdy si stěžuje na bolest břicha, nechce snídat apod. Tyto problémy se objevují především při adaptaci na vstup do MŠ. (Lazzari, 2013; Opravilová, 2016)

4 PERSONÁL

Stěžejní úlohu má pochopitelně v obou zařízeních personál. Tato kapitola se věnuje tomu, jaké jsou požadavky na vzdělání a kvalifikaci zaměstnanců jeslí a mateřské školy, jaké jsou na ně kladené požadavky, zda mají povinný další profesní rozvoj, jaké mají povinnosti apod. Personál a především osoby, které přímo o děti pečují každý den, velice silně ovlivňují děti někdy i na celý život, proto je důležité, aby jejich práce byla odváděna dobře, kvalitně, a hlavně s láskou k našim nejmenším. Že vzdělání pracovníků má na děti velký vliv, zjistila i dlouhodobá studie, která probíhala pod vedením Jaye Belskyho. Výzkumný tým vycházel z informací Národního institutu zdraví dětí (National Institute of Child Health) a Studie lidského rozvoje rané péče o dítě a vývoje mladistvých (Human Development Study of Early Child Care and Youth Development). Tento výzkum se zabýval různými aspekty a okolnostmi týkajícími se právě vlivu instituce na dítě v raném věku. Mimo jiné studie prokázala, že děti, které měly v raném věku vyšší kvalitu péče, disponovaly v 5. třídě s kvalitnější slovní zásobou než děti, kterým se dostala horší (méně kvalitní) péče. (Belsky et al., 2007) Jiná studie provedená ve Velké Británii prováděla podobný výzkum, ale zaměřila se pouze na období 4 let. Tato studie dospěla k výsledkům, že děti, které se dostaly do kontaktu s pracovníky či pečovatelkami s vyšší úrovní vzdělání v oblasti raného dětství, měly o 4 roky později méně problémů s chováním než děti, kterým se dostala péče od pečovatelek s nižší vzděláním. (Deater-Deckard, Pinkerton, Scarr, 1996)

4.1 Personál v jeslích

Každá instituce provozující tuto službu má zpravidla 2-4 oddělení, závisí na velikosti jeslí. Tato oddělení pak mohou být buď věkově heterogenní nebo homogenní, zde záleží na počtu dětí, věkovém složení všech dětí, které jsou do jeslí přihlášeny, a především na strategii, jaká je v jeslích uplatňována. V čele jeslí stojí ředitelka (většinou žena), která velmi často spolupracuje s hospodářkou či sekretářkou. V každém oddělení jsou pak nejméně 2 pečující osoby. Mimo těchto zaměstnanců se pochopitelně v zařízení vyskytují provozní pracovníci. Všechny pracovníky v jeslích děti oslovují jako „tety“ nebo „strejdy“, a to bez ohledu na jejich postavení nebo náplň práce, oslovují tak i různé návštěvy, praktikanty apod. (Ducháčková, 2016) Jak už bylo výše zmíněno, v jedné dětské skupině může být nanejvýše 24 dětí a jedna pečující osoba může samostatně pečovat maximálně o 6 dětí současně. (Zákon č. 247/2014 Sb)

Odbornost a kvalifikaci pro práci v jeslích stanovuje zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině. Péči, výchovu a vzdělávání smí zajišťovat

osoby, které jsou starší 18 let, trestně bezúhonné, plně způsobilé k právním úkonům a zdravotně způsobilé k výkonu práce péče o dítě.

Osoba, která chce pečovat o děti v denních kolektivních zařízeních pro ranou výchovu, musí mít některou z dále uvedených odborných způsobilostí.

a) vzdělání všeobecné sestry, zdravotnického asistenta, ošetrovatele, porodní asistentky, zdravotně-sociálního pracovníka nebo zdravotnického záchranáře podle zvláštního právního předpisu

b) vzdělání sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách podle zvláštního právního předpisu

c) vzdělání učitele mateřské školy nebo učitele prvního stupně základní školy podle zvláštního právního předpisu

d) profesní kvalifikaci chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky podle zvláštního právního předpisu

e) odbornou kvalifikaci podle zvláštního právního předpisu

(Odbor rodinné politiky a politiky stárnutí, 2013 in Ducháčková, 2016)

4.2 Personál v mateřských školách

V mateřských školách děti již pracovnice neoslovují „teto“. Běžně se používá termín „paní učitelko“. Vzdělání a profesní požadavky na zaměstnance v mateřských školách jsou dány zákonem č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících. Ve vyhlášce 280/2016 Sb. o předškolním vzdělávání slova „pedagogický pracovník“ nahrazují slovy „učitel mateřské školy“, oba termíny se v praxi běžně používají. Lze vlastně říci, že termín pedagogický pracovník je termínem nadřazeným k termínu učitel mateřské školy.

Nyní ale ke klasifikaci učitelů mateřské školy. Zákon 563/2004 Sb. uvádí, že: „*Učitel mateřské školy získává odbornou kvalifikaci*

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů mateřské školy,

b) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu studijního oboru pedagogika, případně v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů prvního stupně základní školy, vychovatelství nebo pedagogiku volného času, a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy,

- c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy,
- d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy,
- e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy,
- f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů a vykonáním jednotlivé zkoušky, která svým obsahem a formou odpovídá zkoušce profilové části maturitní zkoušky z předmětu zaměřeného na pedagogiku předškolního věku...“ (zákon č. 563/2004 Sb., §6)

Předškolní pedagogové se během svého studia kromě pedagogiky postupně seznamují i s předměty, jako je vývojová psychologie, psychologie osobnosti, psychiatrie, pediatrie, speciální pedagogika, problematika školní zralosti, didaktika, hudební a výtvarná výchova a v neposlední řadě absolvují odborné praxe přímo v mateřských školách. Díky těmto předmětům znají jednotlivá vývojová stádia dětí a jsou připraveni na individuální přístup ke každému dítěti do 6 let jeho věku.

Školský zákon upravuje také povinnosti pedagogických pracovníků, tedy i učitelů mateřské školy. Mezi takové povinnosti patří například dodržovat zásady a cíle vzdělávání, chránit a respektovat práva dítěte jakožto chránit jeho bezpečí a zdraví, vytvářet pozitivní a bezpečné klima v prostředí, zachovat mlčenlivost, poskytovat informace jak dítěti, tak i jeho zákonným zástupcům a další. (Zákon č. 563/2004 Sb.)

Aby si pedagogičtí pracovníci udrželi, obnovili, doplnili či rozšířili svoji kvalifikaci, jsou povinni dle zákona o pedagogických pracovnících se dále vzdělávat, a to po dobu celé své pedagogické činnosti. Vzdělávat se pak mohou v různých typech vzdělávacích institucí (vysoké školy, vzdělávací zařízení apod.), dále pak samostudiem nebo dalšími jinými odbornými vzdělávacími kurzy, které souvisejí s věkovou kategorií jejich svěřenců, odborností apod. Pedagogičtí pracovníci pak mají ze zákona nárok na „studijní“ volno po dobu 12 pracovních dnů ve školním roce, kdy se mohou vzdělávat, navštívit kurz, seminář apod., po dobu čerpání tohoto volna dostávají náhradu platu, která se rovná výši ušlého platu. (zákon č. 562/2004)

Zákonem jsou dány i počty dětí v jednotlivých třídách, mateřských školách i počty na jednu pečující osobu. V běžné třídě mateřské školy může být maximálně 24 dětí. Pokud však

je tato třída tvořena pouze dětmi od 2 do 3 let, třída musí mít nejméně 12 a maximálně 16 dětí. Ředitel mateřské školy je povinen zajistit takový počet pracovníků, aby na jednoho učitele mateřské školy připadlo nejvýše 20 (+8) dětí z běžné třídy nebo 12 (+11) dětí ve třídě, kde jsou zařazeny děti s přiznanými podpůrnými opatřeními druhého až pátého stupně nebo děti mladší 3 let. V závorkách jsou uvedeny počty, o kolik lze ve výjimečných, krajních případech navýšit počty dětí. V případě navýšení počtů dětí nebo při výjimečných činnostech (sportovní, výletní akce) musí však ředitel zajistit přítomnost další osoby, a to dalšího pedagogického pracovníka nebo jinou osobu, která je zletilá, způsobilá k právním úkonům a která je v pracovněprávním vztahu k právnické osobě, která vykonává činnost mateřské školy. (Vyhláška 14/2005 Sb.)

Změny přinese nová vyhláška o předškolním vzdělávání, která nabyde účinnosti v roce 2020. § 5 této vyhlášky stanoví, že ve třídě, kde jsou pouze děti mladší 3 let, nebo kde jsou 4 a více těchto dětí, musí souběžně s učitelem mateřské školy (pedagogickým pracovníkem) vykonávat pracovní činnost i nepedagogický pracovník s odbornou způsobilostí k výkonu povolání všeobecné sestry, dětské sestry, zdravotnického asistenta, porodní asistentky, zdravotnického záchranáře, vychovatele, nebo chůvy pro děti do zahájení povinné školní docházky. (MŠMT, 2017)

4.3 Shrnutí

Pokud dojde ke komparaci zákona týkajícího se zaměstnanců mateřských škol se zákonem týkajícího se problematiky pracovníků jeslí a podobných zařízení, jsou již na první pohled zřetelné odlišnosti. Velice důležité je, že v mateřské škole paní učitelky absolvovaly mimo jiné předmět pedagogika, ze kterého mají složenou maturitní, praktickou nebo státní závěrečnou zkoušku, a absolvovaly další odborné předměty týkající se předškolního vzdělávání. Nic takové v případě tet v jeslích povinností není. Na základě tohoto lze říci, že zatímco náplň mateřské školy je spíše o výchově a vzdělávání, náplň jeslí spíše o péči a výchově, a to je podstatný rozdíl. Je nutné však říci, že kvalita odváděné práce jednotlivých pracovníků je velice individuální a nezávisí na tom, v jakém zařízení pečující osoba působí či na jejím vzdělání.

5 NÁPLŇ A METODY VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

Co si vlastně potřebuje osvojit dítě od 2 let věku? Jak se má rozvíjet? Jaké znalosti a dovednosti se má v tomto věku naučit? Paleta toho, co všechno by si dítě v předškolním období mělo osvojit, je velice široká a pestrá. Nejedná se jen o velké množství informací, ale i jejich různorodost a kvalitu. Dokud je dítě v rodině, rodiče a později i nejbližší příbuzní mu předávají informace, vědomosti, znalosti, zvyky, tradice, modely chování apod. samovolně dle svého nejlepšího vědomí a svědomí, aniž by nad tím nějak přemýšleli. Dítě se velice rychle učí napodobováním, je tak velice důležité, co rodiče dělají, nikoliv, co říkají.

Zásadní pravidlo pro výchovu a vzdělávání dětí od 2 let věku je komplexnost. Důležité je, aby se děti rozvíjely přiměřeně k věku ve všech oblastech lidského života, a to především vzhledem ke svým potřebám a doposud získaným dovednostem a zkušenostem. Zároveň je ale nutné myslet na to, aby děti nebyly všemi těmito informacemi přehlcovány.

5.1 Metody výchovy a vzdělávání v mateřské škole

V minulosti byly různé trendy v tom, jaké informace dětem předávat a jakým způsobem. Jeden z takových trendů byla například teorie základního učiva. Tato teorie kladla důraz na vědeckou správnost poznatků a učiva, propojení teorie a praxe a požadovala individuální přístup dle věku dítěte. Jedna z dalších teorií tzv. teorie struktur upřednostňovala, aby dítě přednostně znalo spíše principy, vztahy a souvislosti než konkrétní poznatky. Tyto teorie však hovořily spíše jen o obsahu. Od 70. let 20. století se ve světě prostřednictvím kurikula již nehovoří pouze o obsahu, ale také o metodách, organizaci, podmínkách vzdělávání, způsobu hodnocení aj. U nás se s kurikulem začíná pracovat o něco později, někdy na sklonku 20. století. Kurikulum je dlouhodobý přehledný soupis všeho, co má být dítěti předáno a s čím by se mělo seznámit, včetně metod a způsobů, jakými to má být vykonáno, tak aby to bylo pro děti co nejlepší a nejefektivnější. Jsou v něm zaznamenány všechny vybrané, záměrně plánované poznatky a zkušenosti, které mají být dítěti postupně představeny a předány. Kurikulum je zpravidla plánované na přesně vymezenou či ohraničenou dobu a je nutné v něm postupovat systematicky a zohledňovat nejen věk dětí, ale také doposud získané vědomosti a předchozí zkušenosti, aby bylo jasné, na co navázat. Většinou však pedagogům není známo, s jakými životními zkušenostmi dítě přichází, proto je to spíše předpoklad. Obecně lze říci, že kurikulum je soubor odpovědí na otázky proč, koho, co, jak, za jakých podmínek a s jakým očekáváním učit, tedy že obsahuje cíle, prostředky záměrného, plánovaného a organizovaného učení a vyučování. (Kropáčková, Splavcová, 2017; Opravilová, 2016)

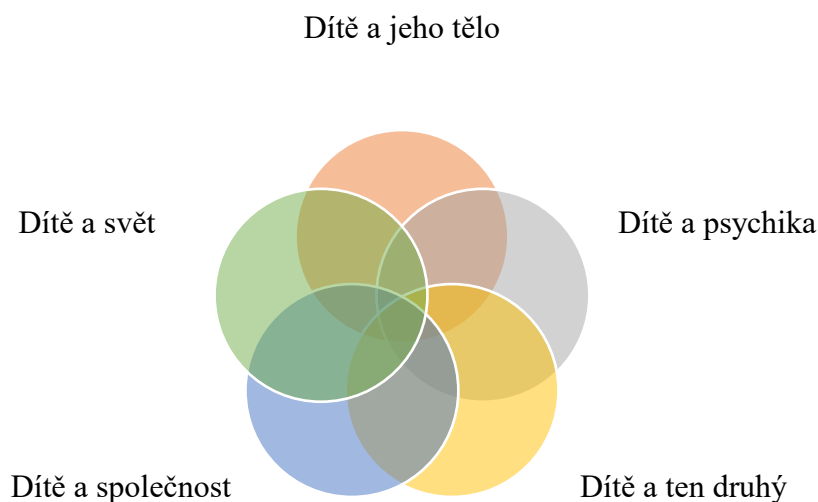
Opravilová uvádí, že při tvorbě kurikula pro mateřské školy se přihlíží k různým oblastem, mezi které patří: a) základní rozvojové potřeby a kulturní hodnoty, b) sociální a kulturně historické podmínky, c) vazby na další výchovné instituce, především rodinu a 1. stupeň základní školy, d) situace dítěte vzhledem k věkovým zvláštnostem a specifickým potřebám. (Průcha, Kořátková, 2013; Opravilová, 2016)

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy vytvořilo v souladu se školským zákonem a Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice tzv. obsahové dokumenty pro všechny školy, a to včetně školy mateřské. Tyto obsahové dokumenty jsou pak známé jako vzdělávací plány a mají dvě úrovně: státní a školskou. Na úrovni státní se tento dokument nazývá rámcový vzdělávací plán, dále jen RVP, na úrovni školské je to pak školní vzdělávací plán, dále jen ŠVP. Oba tyto dokumenty musí být veřejně dostupné. (Kropáčková, Splavcová, 2017; Opravilová, 2016)

RVP je nastaven státem pro každou etapu vzdělávání. Existuje tak například RVP pro základní vzdělání, RVP pro střední odborné vzdělání atd. a samozřejmě i RVP pro předškolní vzdělání. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělání se od ostatních RVP liší. Snaží se co nejvíce respektovat individuality a potřeby předškolních dětí, které jsou pro tento věk specifické. Na rozdíl třeba od RVP pro základní školy nestanovuje žádné konkrétní předměty, ani jednotlivé složky výchovy jako např. rozumovou, tělesnou, hudební, výtvarnou apod. RVP pro předškolní vzdělávání má být komplexní a působit na více složek, které se prolínají a spojují. Orientuje se hlavně na osvojování základů klíčových kompetencí a tím dítě získává základy, na kterých bude dál stavět v průběhu dalšího vzdělávání, kterým bude postupně procházet v průběhu svého života. Klíčové kompetence jsou „...*soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince.*“ (Smolíková a kol., 2016, s.10) Řadí se mezi ně: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a činnostní. Tyto kompetence jsou pak rozvíjeny pomocí vzdělávacího obsahu, který tvoří pět vzdělávacích oblastí a kopírují tak klíčové kompetence. Jsou to oblasti: Biologická (Dítě a jeho tělo) - dítě pracuje rukama či tělem, něco tvoří, Psychologická (Dítě a jeho psychika) - kdy dítě má za úkol vyřešit nějaký problém či situaci, Interpersonální (Dítě a ten druhý) – vždy když dítě spolupracuje s ostatními ve skupině, Sociálně kulturní (Dítě a společnost) – dítě se seznamuje např. s tradicemi své společnosti a řeší problémy „ze života“, a Enviromentální (Dítě a svět) – dítě používá přírodní materiály. Tyto oblasti by se měly stále prolínat, spolupracovat a neustále na sebe navazovat, jako je naznačeno v obrázku 1. Pokud se

cíle jednotlivých témat navzájem prolínají, ovlivňují a podmiňují, hovoříme o tzv. integrovaném vzdělávání. (Průcha a kol., 2016; Smolíková a kol., 2016)

Obrázek 1 Propojení vzdělávacích oblastí v jedné činnosti

(Zdroj: Syslová 2014 in Průcha a kol., 2016)

ŠVP si vytváří každá škola, a to pouze pro sebe a své žáky. Tento plán musí vycházet z RVP a respektovat ho, ale dále už záleží jen na škole, co do něj zahrne. Zohledňuje v něm spoustu oblastí, jako například kapacitu školy, vybavení, personální zajištění, umístění školy, typ a věk žáků a jiné specifické podmínky školy. V ŠVP mohou být integrované bloky rozpracovány dvěma způsoby, a to lineárně nebo flexibilně. V převážné většině mateřských škol se bloky řadí lineárně. Lineární řazení lze vyložit jako řazení dle kalendářního roku, a to od září do června. Bloky tedy řadí tak, aby kopírovaly události, které se v průběhu tohoto období stereotypně a pravidelně každý rok opakují. Toto řazení je velmi přirozené, protože děti se učí o tom, co je zrovna aktuální a mohou si to tak propojit s reálnými činnostmi a událostmi, které například dělají v rodině. Mezi takovéto události patří například vnímání čtyř ročních období a proměny přírody, vnímání a oslava tradičních svátků (Vánoce, Velikonoce, Den matek apod.). Pro lineární řazení je typické, že klade důraz nikoliv na interakce se sebou samým a s ostatními dětmi, ale spíše se zabývá interakcemi vnějšími, a to jak s přírodou, ale také s širším okolním světem. Druhý způsob je již zmíněný flexibilní. Flexibilní řazení staví témata tzv. vedle sebe. V praxi to znamená, že je učitel s dětmi neprochází postupně za sebou, jak plyne čas, ale čerpají z jednotlivých okruhů, když zrovna potřebují a naskytne se proto situace.

Tato témata nejsou tak konkrétní jako u plánování lineárního, dokonce mohou být v některých případech příliš obecná. Takovými typickými tématy jsou zdraví, rodina, příroda, počasí, kultura. Toto řazení umožňuje větší flexibilitu, učení se teď, tady a toho, co zrovna přináší daná situace nebo dovoluje reagovat na podněty dětí. (Opravilová, 2016; Průcha a kol., 2016, Smolíková a kol., 2016)

Dále existuje ještě třídní vzdělávací plán, který si tvoří sám učitel pro svoji konkrétní třídu, kdy zná specifika dané třídy, ví, co děti dovedou, co umí, na co stačí a na co už ne. Tento plán pak bývá tvořen na krátké časové úseky, zpravidla na jeden týden a zachycuje konkrétní obsah témat, cíle a metody, se kterými se bude v průběhu týdenního plánu pracovat. (Průcha a kol., 2016)

5.2 Metody výchovy a vzdělávání v jeslích

Protože jesle nepatří mezi školská zařízení a nespádají pod kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, nevztahuje se na ně povinnost postupovat dle rámcového vzdělávacího plánu ani tvořit školní vzdělávací plán. Vlastně neexistuje žádný závazný vzdělávací nebo jakýkoli jiný plán, dle kterého by měly postupovat nebo se jím řídit. Nicméně i děti v jeslích potřebují nějaký program a plán toho, jak a k čemu budou vychovávány a vzdělávány. Personál jeslí se zcela jistě může vzdělávacími plány pro předškolní vzdělávání inspirovat při tvorbě svého programu pro děti, které jesle navštěvují. Je však nutné zohlednit nižší věk dětí a jejich možnosti. Pro vhodný a všestranný vývoj dětí, jejich vzdělávání a výchovu v jeslích existují různé starší i moderní metody. Rysová (2015) ve své publikaci uvádí čtyři stěžejní metody práce s dětmi, které patří k těm nejvhodnějším a nejpřirozenějším. (Rysová, 2015)

První z těchto metod je tzv. Prožitkové učení. Prožitkové učení je jedna z nejvhodnějších metod, a to právě kvůli své přirozenosti, nenásilnosti a funkčnosti. Spočívá právě v prožitcích, emocích, citovém prožívání. Staví na osobních zkušenostech a na tom, že je pro děti vhodnější, když danou situaci a její okolnosti prožijí samy a přirozeně řeší problémy, tak jak přicházejí. Lépe tak dokáží pochopit okolní svět, zákonitosti a souvislosti. Nejde tak jen o pouhá slova, vysvětlování, představování si či ukazování na obrázku, jedná se o praktické vyzkoušení reálných, aktuálních a nezprostředkovaných situací. Pro lepší představu, co je prožitkové vyučování, lze uvést jednoduchý příklad. Zatímco při běžném vyučování by se děti seznamovaly s rostlinami, stromy, živočichy na obrázcích, při prožitkovém vyučování jsou děti přímo v přírodě a poznávají vše živé tak, jak to skutečně vypadá, zároveň mohou vnímat

i jinými smysly (čichem, hmatem někdy i chutí). Pro děti je tento způsob zábavnější, a to napomáhá k tomu, aby si věci rychleji, lépe, a především trvaleji uchovaly. Praktické ukázky a přímé prožitky rozvíjejí také dětskou zvědavost, vlastní iniciativu a potřebu dětí objevovat a porozumět okolnímu světu. Samy a zcela přirozeně se tak doptávají, vyzvídají a poznávají. (Rysová, 2015) Dle M. Havlínové nese prožitkové učení několik základních charakteristických znaků. Řadí mezi ně: spontaneitu (vlastní puzení k činnosti), objevnost (pronikání do reality, radost z poznávání), komunikativnost (verbální i neverbální složka), prostor pro aktivitu a tvořivost, konkrétní činnosti: manipulace, experimentování a hra, celostnost (účast všech smyslů a obou mozkových hemisfér). (Kropáčková, Splavcová, 2017; Havlínová a kol., 2008)

Druhá je metoda kooperativního učení neboli metoda spolupráce. I když se to na první pohled může zdát jako složitý úkol pro takto malé děti, je i tato metoda velice úspěšná. Se spoluprací se děti setkávají již ve své rodině, kdy komunikují s rodiči, prarodiči, sourozenci apod. Tento kontakt je pro ně tak přirozený, že si ho ani neuvědomují. Stejně přirozený je i pro rodiče dětí, kteří prostřednictvím komunikace a spolupráce vlastně své děti učí a rozvíjejí je. Je tak velice přirozené rozvíjet spolupráci i mimo rodinu. Děti mohou různé úkoly plnit ve dvojicích či malých skupinkách. Není důležité, jaký úkol plní, primární je to, jak u toho s kamarádem spolupracují a komunikují, a jestli mají společné představy o cíli jejich práce. Kooperativní učení však neslouží jen pro rozvoj spolupráce a komunikace s druhými lidmi, důležité je zde i vymezení sama sebe. Dítě zde rozvíjí své sociální citění, sebepojetí, sebevědomí, učí se zvládat problémové či zátěžové situace a konflikty. (Rysová, 2015) Kooperativní učení si nese jednotlivé prvky, které jsou pro něj typické a osoba, která děti vede, by je měla sledovat a podporovat. Jsou to tyto prvky: pozitivní vzájemná závislost (jednotlivec nemůže uspět, pokud neuspěje skupina jako celek), interakce tváří v tvář (okamžitá reakce jednotlivců navzájem v malých skupinách), osobní odpovědnost (výkon jednotlivce má vliv na celou skupinu), interpersonální a skupinové dovednosti (akceptace a podpora členů skupiny), reflexe skupinové činnosti (shrnutí a hodnocení odvedené práce). (Kasíková, 2011 in Rysová, 2015)

Třetí je učení situační. Situační učení, jak už název napovídá, vyplývá z prožití určité reálné situace a s ní spojenými zážitky či problémy. Situace může být buď zcela reálná, nebo nějakým způsobem uměle navozená. Děti si tak „na vlastní kůži“ vyzkouší řešení reálné situace. Pokud si dítě prožije různé situace, získá tím nové zážitky, osvojuje si nové vzorce a způsoby chování, tyto prožitky si pak uloží a pamatuje. Pokud pak nastane další stejná nebo podobná situace, dítě už je na ni připraveno a příště už ví, jak se zachovat, jak postupovat. Postupem času si pak řešení jednotlivých situací zafixuje a opakuje je, což mu usnadňuje další život. Než

si ale dítě vhodné vzorce chování osvojí, je nutné mu je ukazovat a předkládat, aby mělo nějaký vzor. Pokud se dítě naučí, jak může či nemůže v určitých situacích reagovat, získává pocit sociální jistoty a důvěru v sebe samo. V praxi se se situačním učením pracuje tak, že dítě zastupuje například nějakou profesi či pohádkovou postavu a chová se tak, jak by se chovala daná postava, například formou divadla. Je ale nutné, vybírat postavy citlivě vzhledem k povaze a věku dětí. (Rysová, 2015)

Čtvrtou metodou je metoda sociálního učení. Sociální učení má různé podoby, patří sem například napodobování, přímé posilování žádoucího chování pomocí odměn a trestů, identifikace s nějakou osobou a další. U této metody je velice důležité, aby osoba, která je autoritou pro děti nebo jinou stěžejní osobou, měla pod kontrolou svoje chování a jednání a dávala tak dětem dobrý příklad. Je totiž nutné brát v potaz to, že děti tuto osobu budou napodobovat. Pokud má být uplatněna metoda „odměny a trestu“, pak musí být jednoznačně stanoveno, jaké chování a jednání je žádoucí či naopak nežádoucí. Děti zvláště v takto malém věku musí mít nastaveny mantinely, aby věděly, co si mohou v jakých situacích dovolit a jak se chovat. Veškeré odměny a tresty pak musí být nejen přiměřené míře provinění věku dětí, ale také pro děti srozumitelné a okamžité. (Rysová, 2015)

5.3 Shrnutí

Z předchozích kapitol je tedy zřejmé, že zatímco mateřské školy mají zákonem daný rámcový vzdělávací plán, na základě kterého si tvoří školní vzdělávací plán. Jesle, protože nespádají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, žádný takový zákon, který by jim předepisoval určitý plán či program, nemají. Mohou se pouze rámcovým vzdělávacím plánem od mateřských škol inspirovat, záleží však především na vedení jeslí a konkrétních pečujících osobách, jakými metodami a jakým směrem děti povedou. Dále pak mohou využívat jednotlivých metod učení, které jsou zmíněny v kapitole 5.2.

6 POZITIVA A NEGATIVA INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE

Ve světě jsou různé trendy ve výchově nejmenších dětí, vždy se odvíjejí od kultury a od zvyklostí dané země. Velmi záleží na tom, jak má daný stát nastavenou rodinnou a sociální politiku. Závisí například na výši mateřského a rodičovského příspěvku, dostupnosti jednotlivých zařízení, postavení ženy ve společnosti a na mnohých dalších faktorech. Obecně lze říci, že na péči a výchovu o děti v raném věku neexistuje jednotný názor. Odborníci stále diskutují nad nejrůznějšími aspekty rané péče a nahlíží na ni z různých pohledů. Diskutuje se nad otázkou, zda 2leté děti patří do mateřských škol nebo by měly spíše navštěvovat jesle, ale také nad tím, zda je pro takto malé děti institucionální výchova vůbec vhodná. Tyto otázky nenechávají chladnými odborníky, ale ani pedagogy a ředitele mateřských škol, kterých se to bezprostředně týká, a dokonce ani neodbornou širokou veřejnost, zejména rodiče dětí.

6.1 Z pohledu odborníků

Mezi odborníky neexistuje jednoznačná odpověď na otázku, zda je pro děti lepší, aby byly do 3 let věku v jeslích a mateřských školách či doma s rodiči. Obecně panuje mýtus, že všechna denní kolektivní zařízení pro děti do 3 let jsou škodlivá. Dnes ale existuje řada výzkumů týkajících se této problematiky, především ze zahraničí, a výsledky nejsou jednoznačné. Vědci, pediatři, pedagogové, psychologové a jiní zasvěcení odborníci se dělí na dva pomyslné tábory, jedni tvrdí, že brzká separace od matky ohrožuje psychiku dítěte a jeho další vývoj, také že děti navštěvující tato zařízení jsou často nemocné, tráví tam příliš mnoho času vzhledem ke svému nízkému věku, malé dítě má být především v péči rodičů a blízké rodiny apod. Druhý tábor pak zastává názor, že zařízení pro děti do 3 let nemají na děti žádné negativní vlivy naopak jsou tyto děti tzv. otrkanější, více společenské, v pozdějších stupních vzdělávání nejsou tak plačtivé a lépe zvládají spolupracovat a přijímat úkoly. (Hašková, 2012; VUPSV, 2014)

Například Bengt-Erik Andersson prováděl výzkum ve Švédsku, kde studoval děti od půl roku do doby, než dosáhly svých 25 let. Z jeho výzkumu je patrné, že děti, které chodily v raném věku do některého ze zařízení, mají ve vyšším věku mnohem silnější sociální citění. Toto sociální citění se však projevilo až kolem 13. roku věku. Andersson v této souvislosti hovoří o tzv. „spáčském efektu“, kdy vliv instituce v jedinci dřímá a může se projevit až za několik let. To potvrzují i další studie, které například zkoumaly vliv instituce v raném věku na pozdější chování dětí. Jako nejvhodnější možnost se pak jeví kombinace rodinné a nerodinné péče a výchovy ve správném poměru. (Andersson, 2005)

V České republice se k této problematice poměrně hlasitě vyjádřil český pedagog Herman, který působí na Palackého univerzitě v Olomouci a dlouhodobě se zabývá výchovou malých dětí.

V jednom ze svých rozhovorů na toto téma řekl: „*Dvouleté děti do školky nepatří. Potřebují něžnou milující mámu, dotyky, vůni a pevného tátu, který dává limity, řád.*“ Zároveň varuje, že: „*Pokud dají rodiče dítě do školky dřív, hrozí, že bude mít celoživotní následky.*“. Upozorňuje také na to, že mnozí rodiče si vůbec neuvědomují, jak jsou první tři roky života dítěte velmi důležité pro celý jeho následující život. Právě v tomto období se dle Hermana z 90 % rozhoduje o tom, jaké dítě bude, jak se bude chovat, utváří se jeho osobnost. Na svém názoru, že 2leté děti do mateřských škol nepatří, trvá dokonce i tak, že společně se svým kolegou z Palackého univerzity, speciálním pedagogem Haldou sepsali petici a otevřený dopis tehdejší ministryni školství mládeže a tělovýchovy Valachové, ve kterém nejen že vyjadřují svůj nesouhlas, ale dokonce ostře kritizují zákon, který přijímání dvouletých dětí umožňuje. Schválení a prosazení tohoto zákona označili jako obrovskou chybu a nezodpovědné rozhodnutí a nabádají ministryni, aby se stala iniciátorkou změny tohoto zákona. Zároveň v dopise uvádějí, že o negativních vlivech instituce na dvouleté děti budou informovat i starosty měst a obcí a osoby odpovědné za školství v jednotlivých městech. Dále i nabádat učitele a ředitele, aby do mateřských škol 2leté děti vůbec nepřijímali a v neposlední řadě i rodiče, že rodičovství je zodpovědnost a aby své malé děti neodkládali do mateřských škol, ale věnovali jim svoji lásku a čas, protože to je to, co děti nejvíce potřebují. Petice byla na internetu zveřejněna 29. května 2017 a od té doby ji podepsalo více než 14 tisíc lidí.

6.2 Z pohledu rodičů a veřejnosti

Ani mezi veřejností a rodiči dětí nepanuje jednoznačný názor. Někteří se kloní k jednomu z táborů odborníků, jiní si pozitiva a negativa odůvodňují svými tezemi. Pozitivně hodnotí rodiče především fakt, že díky zařízením pro děti od dvou let se mohou dříve vrátit zpět do zaměstnání. Vítají také to, že děti jsou v kolektivu vrstevníků, získávají sociální dovednosti, nové kamarády a jsou připraveny na další vzdělávání. Mezi negativně hodnocené fakty ze strany rodičů patří především vysoká nemocnost dětí, velké množství dětí na jednu pečující osobu a s tím spojená málo individuální práce s jednotlivými dětmi, absence fyzického kontaktu a mateřské lásky. V případě jeslí pak kritizují hlavně malou dostupnost těchto zařízení a celkově nedostatečnou kapacitu. (Ducháčková, 2016)

Někteří rodiče vyjádřili svůj názor například prostřednictvím výše zmíněné petice. Je ale nutno říct, že o umístění dětí do jeslí nebo mateřské školy, rozhodují především rodiče, a je to jejich svobodná volba. Nikdo a nic je k takovému kroku nemůže donutit. Mnozí se ohrazují tím, že je nutí finanční situace rodiny či kariérní postup apod. Tito rodiče by si ale měli uvědomit, že pokud se jednou pro rodičovství rozhodli, je to pro ně nejdůležitější, a především nejvíce zodpovědný úkol v životě, až za tím jsou peníze, kariéra, ... (Hronová, 2017)

6.3 Z pohledu pracovníků

Stěžejní slovo mají samozřejmě i osoby, které se v těchto zařízeních o děti bezprostředně starají, pečují, vychovávají a vzdělávají. Jako v případě odborníků a rodičů panují odlišné názory i v jednotlivých institucích, dokonce i u jednotlivých pracovníků, a to jak na umístování dvouletých dětí do mateřských škol, tak i na to, zda vůbec takto malé děti mají být každodenně oddělovány od rodičů. I přestože s přijetím dvouletých dětí nemá většina mateřských škol ani jeslí potíže a bez problému je dokáží začlenit mezi ostatní děti, názor na toto začleňování mohou mít odlišný. Například ředitelka z Mateřské školy Čtyřlístek v Žamberku paní Bc. Iva Pražáková uvádí: *„Naše učitelky se shodují na tom, že 2leté dítě patří k mámě a žádné, sebelepší zařízení, ji nenahradí. Je to nejdůležitější období, kdy se děti teprve seznamují s okolním světem a my potřebujeme, aby se naučily vnímat sebe jako jedince, který tu není sám, ale musí se sám o sebe umět postarat. To ho v kolektivu, mnohdy 28členném, naučit nemůžeme.“* Dále také uvádí, že pedagogičtí pracovníci mají poslání vzdělávat, nikoliv pečovat a v případě dvouletých dětí se jedná především o péči (přebalování, nácvik sebeobsluhy apod.) Jiná zařízení takovýto názor sdílet nemusí, a naopak podporují názor, že dvouleté děti do zařízení patří, aby co nejdříve započalo jejich vzdělávání, postupně se seznamovaly s chodem zařízení, adaptovaly se na něj, zvykly si na autoritou pedagoga i na ostatní děti. Obecně však všichni přiznávají, že jistou zátěž to do chodu zařízení přináší, ale zvládnout tuto zátěž zatím dovedou.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 VÝZKUM

7.1 Úvodní informace

V praktické části je shrnut výzkum a jeho průběh, jsou zde popsány zásadní náležitosti, jako je charakteristika výzkumného souboru, charakteristika výzkumných míst, cíle výzkumu, jeho průběh, interpretace a vyhodnocení dat a další. Tato část je sepsána tak, aby přehledně popsala celou podstatu výzkumu i jeho jednotlivých částí. Grafická struktura výzkumné části je přiložena jako Příloha 2.

Praktická část je orientována kvalitativně. Jedním z hlavních rysů kvalitativního výzkumu je intenzivnost a hloubka. Pozorovatel může zaznamenávat výpovědi písemně či audiovizuálně. *„Přitom se snaží vysvětlovat jevy očima zkoumaných osob, a ne na základě svých vlastních názorů, očekávání, tradic apod. Všímá si rozdílů mezi zkoumanými osobami a zjišťuje, zda existují rozdíly v tom, jak se ony dívají na danou věc.“* (Gavora, 2000, s.142)

Z kvalitativně orientovaných metod byly pro účely této práce zvoleny polostrukturované rozhovory. Zatímco strukturované rozhovory by byly pro tuto práci příliš omezující a rozhovory nestrukturované by přinesly i pro výzkum nedůležité výpovědi, polostrukturované rozhovory slučují výhody obou a plně odpovídají požadavkům této práce, protože *„...se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.“* (Hendl, 2005, s. 164)

Pro výzkum byly vybrány různé typy denních kolektivních zařízení, které přijímají dvouleté děti z Pardubického a Královéhradeckého kraje. Celkem se jednalo o šest zařízení, kde byly provedeny rozhovory s ředitelkami. Konkrétní informace o provedeném výzkumu jsou uvedeny v následujících kapitolách.

7.2 Současný stav

O současném stavu vypovídá již část teoretická. Legislativa v České republice umožňuje umisťovat dvouleté děti do mateřských škol a dalších denních kolektivních zařízení. Jsou to ale právě mateřské školy, které dříve dvouleté děti nepřijímaly a jejich vedoucí pracovníci tak museli učinit řadu opatření, které by tuto situaci vyřešily.

Mateřské školy tímto ale byly vystaveny nelehké situaci. Mají plné kapacity a přednostně musí přijímat děti předškolní, které mají poslední rok mateřské školy povinný.

Zároveň je problémem různorodé věkové složení dětí od 2 do 6 (7) let, což je spojeno s otázkou, zda tvořit třídy heterogenní nebo homogenní. Otázek ale vyvstává víc, jsou předškolní pedagogové připraveni a vzděláni k tomu, aby pečovali o dvouleté děti? Je na to v mateřských školách prostor a dostatečná materiální vybavenost? Jsou finance na to zaplatit další zaměstnance, kteří by s péčí o dvouleté děti pomohli? A mnohé další.

Vedle mateřských škol se zde nabízí ještě možnost umístit dítě do jeslí či dětské skupiny. Zde je opět kapacitní problém. Jeslí je na území České republiky málo např. „...*na území Královehradeckého kraje troje jesle zřizované městem. Jedná se o Jesle Orlická v Hradci Králové, Městské jesle v Trutnově a Městské jesle ve Vrchlabí. V kraji Pardubickém byly do nedávna jesle zřizované městem pouze jedny, a to Ratolest, Dětská péče a léčebná rehabilitace v Pardubicích, které jsou nyní dětskou skupinou.*“ (Ducháčková, 2016, s. 42) Tyto jesle ale nestačí, jsou přeplněné, pro mnohé špatně dostupné a finančně náročné. Je ale nutné říci, že právě tato zařízení jsou na přijímání dvouletých dětí připravená. Je zde vše pro uspokojení potřeb dvouletého dítěte a jeho zájmů. V těchto zařízeních je i personál, který z podstaty svého vzdělání umí pracovat s dětmi takto nízkého věku. Jesle jsou většinou zřizovány obcí či městem a jsou pod jejich kontrolou. Pokud je toto zařízení soukromé, musí zařízení splňovat jisté podmínky před otevřením, ale později již není příliš možností, jak jej kontrolovat.

7.3 Stanovení výzkumného problému

Výzkumná část navazuje na kapitoly z teoretické části. Při stanovení výzkumného problému bylo cílem prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů získat co nejvíce informací o situaci v mateřských školách a jeslích, tento stav zmapovat a pospat. Výzkum má upozornit na aktuální situaci ve vybraných zařízeních, zmapovat, zda je o možnost umístit dvouleté děti do institucí zájem, zda rodiče využívají i mateřské školy, zda jsou na to mateřské školy dostatečně materiálně i personálně připraveny, a zda je z pohledu vedoucích pracovníků mateřská škola pro dvouleté vůbec vhodná či zda by dvouleté děti dle jejich názoru patřily do jeslí.

Rodiče mohou podat informace jak o dětech, tak o personálu a kvalitě zařízení. Zároveň tak lze zjistit, z jaké rodiny dítě přichází, kolik má sourozenců, zda dobře zvládá adaptaci apod.

7.4 Cíle výzkumu

Stěžejním cílem výzkumu bylo na základě rozhovorů s pracovníky zařízení a seznámení se s danými zařízeními (jesle + mateřské školy) zjistit, zda je pro dvouleté děti vhodnější navštěvovat jesle/dětskou skupinu nebo mateřské školy. Záměrem výzkumu rovněž bylo přinést

doplňující informace o této problematice z obou typů zařízení, kterých se tato problematika týká.

Výsledky jsou uvedeny v této diplomové práci a rovněž jsou k dispozici zařízením, které se na výzkumu podílely a projeví o výsledky výzkumu zájem. Výsledky výzkumu pak mohou inspirovat ostatní zařízení v jejich práci a přístupu k dětem.

7.5 Charakteristika míst výzkumu

Na území těchto dvou krajů i celé České republiky se nachází velké množství mateřských škol a jiných denních kolektivních zařízení, kam mohou rodiče své dvouleté děti umístit. Pro tento výzkum však byly zvoleny jako reprezentativní vzorek čtyři mateřské školy, právě z Pardubického a Královéhradeckého kraje. Dále k nim byly ze stejných krajů připojeny ještě jedny jesle a jedny jesle bývalé, které jsou nyní dětskou skupinou. Zde jsou uvedeny jednotlivá zařízení a jejich stručný popis.

7.5.1 Pardubický kraj

Mateřská škola Brožíkova

Tato mateřská škola se nachází na území Pardubic. Mateřská škola je situována v sídlištní zástavbě a v jejím blízkém okolí se nacházejí i další mateřské školy. V mateřské škole je sedm tříd, šest tříd je homogenních a jedna heterogenní (tato třída je waldorfská). Dvouleté děti tak zde mají svoji třídu. I přestože je mateřská škola v centru města, má velkou dobře vybavenou zahradu s mnoha možnostmi využití.

Mateřská škola Čtyřlístek

Mateřská škola Čtyřlístek se nachází ve městě Žamberk. Její poloha je mimo hlavní centrum města, nachází se spíše na okraji. Díky tomu je obklopena vysokými stromy a disponuje velkou zahradou s velkou nabídkou aktivit pro děti. Jsou zde čtyři heterogenní třídy. Dvouleté děti tak zde nemají samostatnou třídu, ale jsou rozmístěny mezi ostatní děti.

RATOLEST, Dětská péče a léčebná rehabilitace

Toto zařízení se nachází v centru Pardubic. Jedná se o bývalé jesle s dlouhou tradicí. Nyní jsou to dvě heterogenní dětské skupiny pro děti zpravidla od 1 roku do 4 let, ale přijímají

i děti mladší. Budova je situována v městské zástavbě, i přesto má ale dostatečně velkou zahradu pro obě skupiny.

7.5.2 Královéhradecký kraj

Mateřská škola Věkoše

Se nachází na okraji města Hradce Králové. Kolem mateřské školy jsou rodinné i menší panelové domy. Jedná se o velkou mateřskou školu s více budovami. Je zde šest tříd, které jsou heterogenní, pouze předškolní děti mají třídu zvlášť. Dvouleté děti jsou tak rozmístěny v jednotlivých třídách. Heterogenost tříd je ze strany paní ředitelky silně podporována. Na zahradě má každá třída vlastní „koutek“ tak, aby měly všechny děti dostatek prostoru pro hru a kreativitu.

Mateřská škola Náchod Plhov

Se nachází nedaleko základní školy na okraji sídlištní zástavby v Náchodě. Mateřská škola má pět tříd. Třídy jsou heterogenní a dvouleté děti jsou v nich rozděleny, pouze předškoláci mají svoji specifickou třídu. V mateřské škole se nachází i jedna logopedická třída, kde je méně dětí, a tak individuální přístup. Mateřská škola disponuje zahradou s rozmanitým vybavením a v její blízkosti je čistý les a louky patřící k náchodskému zámku.

Jesle Orlická

Jediné jesle na území Hradce Králové se nacházejí v centru tohoto města. Jedná se o jesle s dlouhou tradicí umístěné v budově postavené přímo pro tento účel. V jeslích jsou 3 třídy rozdělené dle věku. V jeslích jsou děti od 6 měsíců do 3 let. Nacházejí se v městském parku se stromy, mají i vlastní velkou oplocenou zahradu a mnoho možností na vycházky.

7.6 Charakteristika výzkumného souboru

„U kvalitativního výzkumu jde o výběr záměrný. Nikdy se tu nepoužívá náhodný výběr, který je typický pro kvantitativní výzkum.“ (Gavora, 2000, s. 144) Výzkumný soubor tvoří vedoucí pracovníci zařízení, ve všech případech se jedná o ženy. Ředitelky zařízení se starají o celkový chod tak, aby vše fungovalo. Jsou nadřizenými pro veškerý personál zařízení.

Zvolit ředitelky zařízení pro výzkumný soubor se jevilo jako nejvhodnější, protože mají přehled o celkovém chodu zařízení, o myšlence a cílech zařízení, stýkají se s rodiči, dětmi

i personálem, jasně vědí, jaká opatření musely učinit, a zda začleňování dvouletých dětí přináší nějaké problémy, zároveň mají přehled o současné legislativě a o tvorbě interních pravidel a plánů. V interpretaci a vyhodnocení výsledků jsou kvůli dodržení anonymity ředitelky uváděny pod čísly. S rodiči dětí po uvážení rozhovory nebyly provedeny, protože veškeré potřebné informace k provedení výzkumu k diplomové práci sdělily ředitelky zařízení.

7.7 Stanovení výzkumných otázek

Před samotnou realizací výzkumu a provedení rozhovorů bylo nutné stanovit výzkumné otázky, ze kterých pak byly vytvořeny konkrétní otázky pro polostrukturovaný rozhovor. Výzkumné otázky byly stanoveny na základě teoretické části a zejména na základě hlavního i dílčích cílů výzkumu i cílů celé práce. Stanoveny byly následující výzkumné otázky:

VO1: Je dle názoru ředitelk zařízení pro dvouleté děti vhodnější, aby navštěvovaly jesle nebo mateřskou školu?

Tato výzkumná otázka hledá odpovědi na otázku, zda je pro děti vhodnější, aby navštěvovaly jesle či mateřskou školu. Jaké z uvedených zařízení může lépe uspokojit jejich potřeby a zájmy. Kde je pro tyto děti prostor. Dílčími otázkami této VO jsou například: Jak se stavíte k tomu, že dvouleté děti chodí do mateřské školy? Myslíte si, že jsou pro 2leté děti lepší jesle/dětské skupiny nebo mateřské školy? Dokáže vaše zařízení nabídnout vše, co tyto děti potřebují? A další.

VO2: Jak k možnostem umístování dvouletých dětí do zařízení přistupují rodiče?

Výzkumná otázka věnující se rodičům a jejich pohledu na možnosti umístování dvouletých dětí do zařízení. Zde je stěžejní, jestli rodiče o takovéto služby mají zájem, jestli je velký převis poptávky nad nabídkou, s čímž souvisí kapacita zařízení, dále také to, zda rodiče přihlašují své děti dlouho dopředu nebo to, zda umísťují dítě do zařízení i přesto, že jsou nezaměstnaní nebo jsou na rodičovské dovolené s druhým dítětem.

VO3: Jak jsou třídy uspořádány z hlediska věku dětí a jejich počtu?

Tato výzkumná otázka se zabývá vnitřní strukturou jednotlivých tříd. Zde je důležité, zda ředitelky zařízení upřednostňují heterogenní nebo homogenní složení tříd, jak jsou v těchto třídách rozmístěny dvouleté děti a v neposlední řadě kolik dvouletých dětí se v zařízení nachází.

VO4: Jak se k této problematice staví personál zařízení?

Velmi důležitou součástí je i personál zařízení, který je s dětmi v každodenním kontaktu. Tato výzkumná otázka se zabývá nejen kvalifikací personálu jeslí a mateřských škol, ale také tím, zda jsou předškolní pedagogové připravováni k tomu pečovat o dvouleté děti a zda tuto činnost v praxi zvládají. Důležité je i zohlednit, zda je dostatek personálu a zda na tuto péči má adekvátní podmínky.

VO5: Jaká opatření bylo potřeba učinit, aby dvouleté děti mohly být přijímány?

Pokud se v zařízení nacházejí dvouleté děti, musí dojít k určité úpravě exteriéru, interiéru i konkrétního vybavení jednotlivých tříd, a to zejména sociálního zařízení, veškerého nábytku, hraček, režimu dne a dalšího. Tato otázka tedy hledá odpověď na to, co konkrétně v daných zařízeních musely ředitelky dokoupit, popřípadě upravit.

VO6: Jaké problémy přináší přijímání dvouletých dětí do mateřských škol?

Přijímání dvouletých dětí do zařízení zejména mateřských škol s sebou nese i určité problémy nebo tzv. mezery. Tato výzkumná otázka tak má za úkol odhalit, jaké problémy vnímají ředitelky zařízení, a co by bylo potřeba zlepšit do budoucna, pokud by měla být možnost přijímat dvouleté děti zachována či ještě více podporována.

Konkrétní otázky pokládané při rozhovoru jsou uvedeny v následující kapitole Sběr informací.

7.8 Sběr informací

Z důvodu potřeby kvalitativně orientovaného výzkumu, který byl pro toto téma určen jako vhodnější, byly jako výzkumná metoda zvoleny polostrukturované rozhovory. Otázky do rozhovoru vycházely z výzkumných otázek a byly předem připravené, byla zde však i ponechána možnost pro rozšíření a doplnění jednotlivých odpovědí, popřípadě i možnost pohovořit o jiné oblasti. Všechny otázky směřovaly k problematice přijímání dvouletých dětí do mateřských škol a jeslí, jejich pobytu v nich, dále k celkové situaci a její organizaci. Otázky nebyly nijak náročné a byly formulovány tak, aby na ně ředitelky zařízení dokázaly odpovědět ze zkušeností a své praxe.

Mezi stěžejní otázky patřily ty následující: Kolik 2letých dětí navštěvuje vaše zařízení? Máte heterogenní nebo homogenní složení tříd? Je ze strany rodičů velký zájem o umístování dvouletých dětí? Pokud se rodiče rozhodnou přihlásit dítě do vašeho zařízení, přihlašují jej

dlouho dopředu, aby měli zaručené místo? Jak probíhá přihlašování? Máte výrazně vyšší poptávku po umístění dětí, než je vaše kapacita? Museli jste učinit nějaká opatření nebo změny vzhledem k přijímání dvouletých dětí? A jaké: Hračky, nábytek, vybavení? Jak přijímání dvouletých dětí ovlivnilo chod zařízení a způsobilo to nějaké problémy? Jak se stavíte k tomu, že dvouleté děti chodí do mateřské školy? Jak se k tomu staví vaše učitelky a personál, zvládají tuto činnost? Myslíte si, že jsou pro 2leté děti lepší jesle/dětské skupiny nebo mateřské školy? Jak se dvouleté děti adaptují, zvykají si rychle? Jak dlouhou dobu tráví v mateřské škole denně? Myslíte si, že je pro děti lepší, když jsou ve skupině dětí (rozdívají se rychleji) nebo myslíte, že je lepší, když jsou tyto děti doma s rodiči? Máte zkušenost s tím, že sem rodiče dávají dítě, i když jsou doma a nechodí do zaměstnání? U vás jeslích se o děti starají zdravotní sestry a chůvy. Myslíte si, že je to pro 2leté děti vhodnější než pedagogové v MŠ? Rozhovory trvaly v průměru cca 1 hodinu a veškeré informace byly zaznamenány tak, aby následně mohly být interpretovány. Více o realizaci výzkumu se nachází v následující kapitole.

7.9 Realizace výzkumu

Po stanovení výzkumných otázek a přípravě polostrukturovaného rozhovoru a jednotlivých otázek mohlo dojít k výzkumu samotnému.

Všechny ředitelky byly předem kontaktovány pomocí elektronické pošty a informovány o záměrech výzkumu. Po souhlasu proběhla s každou z ředitelek individuální domluva na konkrétním čase a místě, kde rozhovor proběhne. Rozhovory probíhaly v zařízeních, nejčastěji v kanceláři ředitelky, následovala i ukázka ostatních prostor téměř celého zařízení. Některé prostory mi byly známy z předchozích odborných praxí. Rozhovory byly polostrukturované a realizované pro ředitelky v přirozeném prostředí. Paní ředitelky byly velice vstřícné a otevřené, bylo vidět, že toho mají hodně „na srdci“. Ochotně odpovídaly na moje předem připravené otázky i na otázky doplňující. Často i samy doplňovaly různé informace navíc a uváděly mě hlouběji do problematiky.

Rozhovorů proběhlo celkem šest. Všechny rozhovory jsem zaznamenávala písemně a následně přepsala do elektronické podoby. Dále jsem si určila jednotlivé kategorie a rozhovory kódovala. Po kódování rozhovorů již následovala vyhodnocení a interpretace informací a závěrů, které výzkum přinesl.

7.10 Vyhodnocení a interpretace dat

„Při kvalitativní analýze a interpretaci jde o systematické nenumerické organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnosti, datové konfigurace, formy, kvality a vztahy.“ (Hendl, 2005, s. 223)

Vyhodnocení a interpretace dat vychází z výzkumných otázek, které byly na počátku výzkumu stanoveny. Samotnému vyhodnocení předcházelo kódování rozhovorů a následné třídění kódů do kategorií tak, aby samotná interpretace byla srozumitelná. Následují jednotlivé výzkumné otázky s přidělenými kategoriemi a jimi podřízenými kódy.

Při interpretaci dat byla zachována plná anonymita. Vedoucí pracovnice, se kterými byly rozhovory prováděny, jsou označeny jako Ředitelka (1,2,3,4,5,6). Pro správné a úplné vyhodnocení dat je důležité zdůraznit, že Ředitelky (1,4,5 a 6), jsou ředitelky mateřských škol a Ředitelky (2 a 3) jsou ředitelky jiných zařízení tzn. jeslí nebo dětské skupiny (bývalých jeslí). Na některé otázky Ředitelky (2 a 3) neodpovídaly, protože jsou určeny pouze pro ředitelky mateřských škol, tudíž jsou jejich odpovědi vynechány.

VO1: Je dle názoru ředitelek zařízení pro dvouleté děti vhodnější, aby navštěvovaly jesle nebo mateřskou školu?

Kategorie: Vhodnost zařízení

Kódy: výhoda MŠ, nevýhoda MŠ, výhoda jeslí, nevýhoda jeslí, rodina,

K otázce vhodnosti institucionální péče o dvouleté děti a jejich výchovy se vyjadřovaly ředitelky především na základě svých zkušeností, své kvalifikace a dlouholeté praxe. Vyjadřovaly se nejen k vhodnosti umístění do mateřských škol, ale zmiňovaly i výhody jeslí a jiných podobných zařízení. Všechny ředitelky se ale nezávisle na sobě shodly na tom, že pro dítě do tří let je nejvhodnější rodinná péče, tedy přítomnost matky a otce. Uvědomují si, že jesle jsou pro dvouleté děti lépe zařízené a lépe pokrývají potřeby dětí, které spočívají spíše v péči než ve výchově. Zmiňují také kvalifikaci personálu a v neposlední řadě nevhodnost výkonově orientovaného prostředí mateřských škol.

Ředitelka1: *„Nejsem ani tvrdě proti ani tvrdě pro zařazování dvouletých dětí do mateřských škol. Myslím si ale, že dvouleté dítě patří k mamince a potřebuje ji. My se o děti postaráme a děláme to nejlépe, jak umíme. Lze to pochopit, když rodiče potřebují do práce, ale rodiče, kteří nechodí do práce, by měli mít dítě doma. Myslím, že by se pro tyto malé děti měly spíše obnovit jesle, než je dávat do mateřských škol. Jeslí je málo, tady vlastně nejsou žádné, pouze ty soukromé nebo Ratolest, což je teď dětská skupina. Jesle jsou lépe vybavené pro tyto*

malé děti, ale především personál je pro tuto práci lépe kvalifikovaný. Můj názor je tedy takový, že úplně nejlépe patří dvouleté děti k mamince (rodičů), anebo tedy do jeslí, právě kvůli vhodnější kvalifikaci personálu. Myslím, že by se všichni měli řídit zdravým rozumem, že i rodiče by měli zvážit, jak vyspělé je jeho dítě, zda to zvládne jak dítě, tak i rodič, protože odloučení je těžké i pro matky. Pokud se máme i nadále starat o dvouleté děti, je potřeba zajistit i vhodné prostředí.“

Ředitelka 2: „Podle mě prostě mateřské školy pro 2leté děti nejsou. Lepší jsou dětské skupiny, ale jen v případě, že v dětské skupině jsou děti maximálně do 4 let. Potom jsou určité dětské skupiny lepší. Ale víme, že dětské skupiny mohou být až do 7 let věku dítěte, a to si úplně neumím představit, jak se to realizuje, vždyť 7leté dítě má úplně jiné potřeby než to dvouleté. Myslím, že ale úplně nejlepší je, když je dítě doma s matkou, pokud mu to nějak neškodí. Když musí dojít tedy k umístění dítěte například do dětské skupiny, doporučovala bych, aby dítěti byly alespoň ty 2 roky, pod 2 roky je skutečně příliš malé. Musím ale jedním dechem dodat, že pro některé děti je tak mnohem lepší, když jsou tady u nás, protože my se jim věnujeme, rozvíjíme je a něco se ty děti tady naučí. Doma se jim ti rodiče nevěnují a pak ty děti musí vše dohánět. V takových případech si myslím, že je dobře, že ty děti jsou tady. Ale ne všichni rodiče jsou takoví, samozřejmě. To poznáte, když se o ty děti ten rodič stará a věnuje mu pozornost.“

Ředitelka 3: „Já osobně lituju učitelky v mateřských školách. Z jedné strany se jim tam hrnou tyhle dvouleté děti a z druhé strany inkluze a ony to musí všechno zvládnout. Myslím, že děti musí nejprve dozrát na tu školku. Musí si teprve zvyknout na ten řád, režim, autoritu, na tu školku. Problém je například i v tom, že ty děti nejprve nevydrží dlouho na procházce. Nejsou tak fyzicky zdatné. Na vše si musí teprve zvyknout. V dnešní době pořád rodiče děti někam vozí nebo přenáší a děti toho kolikrát moc nenachodí, tak to pak nemohou vydržet ani na té procházce. Když je čas na to, aby se ty návyky děti postupně naučily, jsou pak ve školce šťastnější. Ve školce na to učení návyků není takový prostor.“

Ředitelka 4: „Bylo by lepší, kdyby byly jesle u mateřských škol jako jejich součást. Ono by to šlo, aby dvouleté děti byly zařazovány do mateřských škol, ale museli bychom na to mít dostatek financí. My bychom je i rádi přijímali, museli bychom mít dostatečně vhodné a přizpůsobené prostředí a personál. Například přijmout zdravotní sestru do mateřské školy apod. V současném stavu a dnešních podmínkách jsou pro dvouleté děti skutečně vhodnější jesle.“

Ředitelka 5: „Já i naše učitelky se shodujeme na tom, že 2leté dítě patří k mámě a žádné, sebe lepší zařízení ji nenahradí. Je to nejdůležitější období, kdy se děti teprve seznamují s okolním světem a my potřebujeme, aby se naučily vnímat sebe jako jedince, který

tu není sám, ale musí se sám o sebe umět postarat. To ho v kolektivu, mnohdy 28členém, naučit nemůžeme. Pamatuji si dobu, kdy nám s velkou slávou hlásali, že MŠ je první stupeň vzdělávací soustavy, ale tyto děti se ještě nevzdělávají, pouze vychovávají.“

Ředitelka 6: *„Můj názor je takový, že by se veřejnost měla informovat o tom, že pokud rodiče zvažují tu možnost dát dítě do školky už takhle brzo, aby ty maminky pomohly těm dětem s tou změnou velikou. Protože ta škola není všemocná a tu mámu prostě žádná učitelka nenahradí. Ta citová vazba na rodiče je v tomhle věku strašně citlivá a myslím si, že pokud to ty maminky správně uchopí, tak to dítě tady může prožívat od začátku od dvou let krásný dětství ve školce anebo naopak bude tak citově strádat a probrečí celý rok tak, že to bude úplně k ničemu. Některým dětem by jistě bylo lépe doma s rodiči, ale pokud jde o dítě, které je z nějaké problémové rodiny, je určitě lepší, když dítě dochází do školky a naučí se zde základní návyky, dostanou najíst a je v kontaktu s jinými dětmi. Na druhou stranu si myslím, že pokud by se mělo rodit málo dětí a ty školky by byly poloprázdné, tak je určitě dobrý, aby byly přijímány i tyhle mladší děti, ale samozřejmě s tím, že bude snížený ten počet v jedné třídě a bude u nich víc osob. Nevidím v tom problém zřídit v mateřské škole jednu třídu pro dvouleté děti, ale za těch podmínek. Pro ty děti před druhým rokem by určitě byly dobrý jesle anebo takový ty dětský skupiny, ale v těch dětských skupinách bych měla trochu obavy, protože ty lidi tam nemají tu kvalifikaci, ale to je na rodičích. Celkově si myslím, že předškolní zařízení jsou u nás na vysoké úrovni. Myslím taky, že přijímání dvouletáků není chybný krok, ale musejí na to být ty podmínky a nesmějí psychicky strádat, jinak to opravdu nejde.“*

VO2: Jak k možnostem umístování dvouletých dětí do zařízení přistupují rodiče?

Kategorie: Rodiče

Kódy: přihlašování, zájem, převis, adaptace, chování

Všechny ředitelky potvrdily, že o umístování dětí do jejich zařízení, a to ať už se jedná o kterýkoli typ, je vysoký zájem. Ve všech zařízeních mají převis dětí všech věkových kategorií, tedy i těch dvouletých. Rodiče velmi značně jeví zájem i o umístování dětí dvouletých. Ředitelky se také shodují na tom, že do zařízení chodí i děti, jejichž rodiče jsou doma.

Ředitelka 1: *„Ano, ano. Zájem je velký. Bohužel musím říci, že je o to velký zájem i ze strany rodičů, kteří jsou doma. Já chápu, že někteří rodiče musí vzhledem k okolnostem finanční stránky rodiny jít co nejdříve do zaměstnání, tak to my jim děti samozřejmě pohlídáme a lze to nějakým způsobem pochopit. Ale myslím, že ti rodiče, kteří jsou doma, by měli mít své děti u sebe.“*

Ředitelka 2: „Ano, máme. Zájem je velký. My máme celkem velkou výhodu v tom, že jsme jako bývalé jesle zaštitěny městem, a to může vzbuzovat větší důvěru. Do karet nám hraje také dlouholetá historie zařízení. V současné době máme kapacitu naplněnou, což je i naše povinnost, protože jsme zapojeni do takových projektů, které to vyžadují. Potom je otázkou, jestli ten rodič opravdu potřebuje do práce nebo z jakého důvodu dítě do skupiny dává. Já vždycky říkám, že to nám nepřísluší soudit, protože ani já ani učitelky nemůžeme vědět, jaké důvody k tomu rodiče vedou. Můžou si chtít jen odpočinout, ale můžou třeba bojovat s nějakou zákeřnou nemocí, proto my nikoho neodsuzujeme.“

Ředitelka 3: „Ano máme. Máme na čekací listině 10 dětí, které čekají až se uvolní místo. Jsme jediné jesle v Hradci Králové, vlastně nejbližší jesle jsou v Trutnově. Tím, že máme dlouhou tradici a zřizuje nás magistrát, zaručujeme i jistou kvalitu. Máme zkušenosti s tím, že sem dávají rodiče děti, i když jsou doma. Celkem běžně se to děje. My je ale nijak neodsuzujeme, neznevýhodňujeme nebo nediskriminujeme. Je to jejich věc a jejich důvod, proč dítě do jeslí dají. Já i chápu, že i ta máma si potřebuje odpočinout a potřebuje čas pro sebe. Zlepší se tím její psychika a pak je zase připravena pro své dítě.“

Ředitelka 4: „Ano, máme převis. Je o to velký zájem, také proto, že jsou jesle dražší. Máme zkušenost s tím, že přihlašují děti i když jsou doma. Takových případů je spousta.“

Ředitelka 5: „Ano, je o umístování zájem.“

Ředitelka 6: „Zájem o umístování dvouletých dětí určitě je. Zatím to není až tak vážné, ale pokud by byl zájem větší, byla bych nucena udělat speciální homogenní třídu přímo pro tyhle dvouleté děti. Víme o tom, že sem dávají děti i rodiče, kteří jsou celý den doma, ale my je za to neodsuzujeme, to není naše starost. Taky bych apelovala na to, aby ty rodiče zamysleli a zvážili, zda je jejich dítě dostatečně zralé na to, zvládnout to.“

VO3: Jak jsou třídy uspořádány z hlediska věku dětí a jejich počtu?

Kategorie: Uspořádání

Kódy: počet, složení, vývoj

Zde se výpovědi ředitelek rozcházejí. Zatímco některé plně podporují heterogenní třídy a říkají, že se tak děti od sebe učí navzájem, některé striktně dodržují homogenitu tříd, protože dvouleté děti potřebují dozrát, aby mohly mezi děti starší. Některé z ředitelek vidí i problém v heterogenních třídách v tom, že se musí pro každou věkovou kategorii tvořit odlišný program, ty, co však heterogenní třídy podporují, říkají, že i s tím umí pracovat, že to rozhodně zásadní překážka není. Počet dvouletých dětí v zařízeních je spíše nižší, protože přednost dostávají děti předškolní, které mají poslední rok mateřské školy povinný.

Ředitelka 1: „Dvouletých dětí máme 26. Celkem máme 7 tříd. Z toho 6 tříd je homogenních a 1 heterogenní. Pro děti ve věku od 2-3 let máme vyčleněnou třídu Hvězdička. Ta je v samostatné budově v našem areálu. 2leté děti máme i v té heterogenní skupině, kde jsou různě staré děti. Je vhodnější, když je třída homogenní, protože tyhle děti potřebují zcela jiný přístup než děti starší. Také učitelky tvoří jen jeden program dne a nemusí tvořit alternativy pro starší děti.“

Ředitelka 2: „V jedné dětské skupině může být maximálně 12 dětí. My máme dvě dětské skupiny Zajíčky a Berušky. V dětské skupině mohou být děti od 1 roku a u nás mohou být pouze do 4 let, čtyři roky jsou ale opravdu maximum. Nejmladší jsme tu měli jednorocní dítě, ale není to příliš časté, spíš jsou ty mezi tím 2-3 rokem. Třídy nemáme rozdělené podle věku. Jsou to smíšené skupiny.“

Ředitelka 3: „Máme 3 třídy. Děti máme rozděleny dle věku, protože roční děti potřebují jiný režim a jiné podněty než děti starší. Proto držíme ty věkové hranice v jednotlivých třídách.“

Ředitelka 4: „Ano, máme převis. Je o to velký zájem, také proto, že jsou jesle dražší. Máme zkušenost s tím, že přihlašují děti i když jsou doma. Takových případů je spousta. V tuhle chvíli máme 16 dvouletých dětí. Máme 2 třídy homogenní a 4 třídy heterogenní, kde jsou děti od 2 do 5 let, předškoláky mezi ně nedáváme. Pokud ale bude počet dvouletých dětí stoupat, myslím že ano, budu nucena otevřít třídu jen pro dvouleté děti. Když bude třída jen pro dvouleté, tak bude ta třída taková klidnější, děti bude pouze 16 a nebudou v takovém mumraji. Děti se ale nejvíc učí od dětí, nasávají jak houba a pokud budou ve třídě jen dvouleté děti, nebude tam tak rychlý rozvoj a takový pokrok, protože se nebudou mít od koho učit. Kdyby to šlo, tak třídu pro dvouleté děti vůbec nezřizují a nechala bych je začleněné mezi ostatními.“

Ředitelka 5: „Máme 15 dětí mladších tří let, jsou rozděleny po 2-5 do tříd. Máme 4 heterogenní třídy. Zatím neuvažujeme o třídě pouze 2letých dětí, osvědčuje se nám jejich zařazení ke starším, kteří pomohou, ale je pravdou, že na starší děti není tolik času na individuální práci.“

Ředitelka 6: „V současné době máme v celé mateřské škole 10 dvouletých dětí, ale jsou to většinou děti, kterým je už 2,5 roku nebo brzy budou roky 3. Není tomu tak, že by je sem rodiče dávali hned, co oslaví druhé narozeniny. Tyhle děti jsou rozmístěny ve dvou heterogenních třídách po 5 dětech. Neřadíme je do třídy předškoláků, protože ti mají již jiné aktivity. Jinak si ale nemyslím, že by bylo dobré řešení dělat heterogenní třídy za každou cenu, kde by z 28 dětí bylo 20 dvouletých, to by se vážně nedalo zvládnout. Někde se to tak stává, hlavně tam, kde nemají tolik dětí.“

VO4: Jak se k této problematice staví personál zařízení?

Kategorie: Personál

Kódy: kvalifikace, možnosti, počet

Co se týče personálu zařízení, tak zde dochází ke shodnému názoru v tom, že v případě dvouletých dětí se jedná spíše o péči než o výchovu a vzdělávání. K péči jsou pak spíše kvalifikovány zdravotní sestry, sociální pracovníci či chůvy. Předškolní pedagogové jsou připravováni pro výchovu a vzdělávání dětí od tří let a nemají kvalifikaci k tomu pečovat o děti dvouleté. Nejsou na to na pedagogických fakultách připravováni. Z řad personálu zaznívají i takové názory, že nestudovali vysokou školu, aby přebalovali dvouleté děti, že se jim jedná právě o tu výchovu a vzdělávání dětí, jsou tedy více orientovány na výkon. U malých dětí ve věku od 2 do 6 let je značný rozdíl téměř v každém půl roce jejich života, a tak je péče o tyto děti rozdílná a velmi složitá a především individuální. Tento fakt ředitelky přiznávají, že je to velmi složitá práce, ale že to zvládají, protože učitelky v mateřských školách musí zvládat všechno. V jeslích a dětských skupinách mohou přijmout všechny typy zmíněných profesí, proto si to ředitelky nastavují tak, jak uznávají za vhodné, a to především vzhledem k věku dětí a jejich potřebám. Jako ideální se jeví kombinace všech typů kvalifikace v jedné dětské třídě, jsou zde tak zastoupeny všechny složky.

Ředitelka 1: „*Naše učitelky to zvládají, ale je to pro to, že učitelky v mateřských školách musejí zvládnout všechno. Oni se velmi snaží odvádět svoji práci, co nejlépe. Samy si hledají informace a dál se rozvíjejí. Zatím tuto situaci řešíme chůvami, které jsou ve třídě a pomáhají. Ve třídě, kde jsou dvouleté děti, jsou dvě pedagogické pracovnice, jedna chůva a jedna provozní pracovnice. Učitelky tvoří program pro děti tak, aby byl vhodný vzhledem k věku, psychickým a fyzickým dispozicím dětí. Celý chod té třídy upravují tak, aby byl vhodný například i režim dne. Děti v této třídě jedí dříve než ostatní děti, déle spí po obědě, trvají jim déle různé aktivity, nevydrží mít pozornost na jednu věc příliš dlouho dobu, potřebují více individuální pozornosti apod. Výhodou je, že jsou ve třídě všechny děti přibližně stejně staré, protože učitelky tak mají jednotnou přípravu. Náročnější je to ve třídách heterogenních, kdy se musí chystat více druhů aktivit a činností dle věku jednotlivých dětí a odlišnou přípravu. Osobně si myslím, že o dvouleté děti se mají starat zdravotní sestry, které jsou k tomu lépe kvalifikovány a vzdělávány. Mají vývojovou psychologii od 0 do 3 let, kdežto středoškolsky nebo vysokoškolsky vzdělaný předškolní pedagog se zaměřuje spíš na vývoj dítěte od 3 let. Naše učitelky se samy snaží, samy si hledají literaturu, navštěvují různé kurzy, vzdělávací semináře a aktivity, protože chtějí svoji práci vykonávat co nejlépe. Protože učitelky v mateřských školách prostě takové jsou, že chtějí odvádět dobrou práci.“*

Ředitelka 2: „U nás jsou zdravotní sestry a chůvy. Já osobně bych sem pedagogického pracovníka nechtěla. Zprv si myslím, že pedagog patří do mateřské školy a nemá na tuto práci vzdělání, má jiné vzdělání orientované spíše na výkon a tato práce vyžaduje spíše péči a opatrování. Za druhé, co jsem mohla pozorovat na nejrůznějších školeních, jak se pedagogové vyjadřují o 2letých dětech, například že to jsou jen „pokakaný“ a „počůraný“ děti a že s nimi stejně toho nejde moc dělat. Takže já bych ani pedagoga přijmout nechtěla. Myslím, že tak, jak to máme nastaveno, je v pořádku a náš personál odvádí práci opravdu dobře.“

Ředitelka 3: „No takhle, jelikož nejsme ani dětská skupina ani mateřská škola, tak máme na výběr, kdo se u nás bude o děti starat. Může to být pedagog, sociální pracovník nebo zdravotní pracovník. My teď v každé třídě máme zastoupeny všechny tyto profese. Já to takhle preferuji a přijde mi to i tak vhodné. Přece jenom je vidět odlišný přístup. Zdravotnické profese jsou spíše nastaveny tak, aby zajistily fyzické potřeby dítěte, zajišťují děti i v případě nemoci apod. Pedagogové jsou zase více tvůrčí, mají nápady na různé aktivity. Odvíjí se to od jejich vystudovaného oboru. Myslím, že taková kombinace je vhodná, pomůže to pro lepší rozvoj. Jinak se ale personál v činnostech střídá, není tomu tak, že by například děti přebalovala stále jen zdravotní sestra, to určitě ne.“

Ředitelka 4: „Učitelky nechtějí ve třídě dvouleté děti. A budu mít problém s tím, že když udělám třídu jen dvouletých dětí, tak tam nikdo nebude chtít z učitelek jít. Není to vzdělávání, je to péče a rozvoj sociální stránky, a to učitelky dělat nechtějí. Není to zkrátka ta činnost, kterou by si vzhledem ke svému vzdělání představovaly. Takovouto práci mají zastávat sestřičky.“

Ředitelka 5: „Učitelky, které vzdělávají děti raného věku, volí správné metody a formy práce, přizpůsobují činnosti a denní režim potřebám dětí. Neupínají se na zvládnutí činností. Nejdůležitější je trpělivost, klid a pohoda ve třídě. Největší prostor má volná hra a pohybové aktivity.“

Ředitelka 6: „Je to pro ně velice náročné, protože tyhle děti nejsou zvyklé na odloučení od matky. Což vidím jako velký nedostatek. Pro učitelku je prostě strašný, když tady mám dítě, který tady celý den brečí a je nešťastný, protože je zvyklé jen na maminku a na tatku a tady to pro něj to je tak stresová situace, že té učitelce to vůbec nepřidá. Opravdu, když celý den brečí a člověk už neví, jak by mu pomohl a navíc, ta učitelka tam má dalších 20 dětí, o který se musí starat. Tohle je strašně stresový a zatěžující pro tu učitelku. Pro ty učitelky je to spíše, že vykonávají službu. Tam to vzdělávání samozřejmě probíhá, ale není to tak intenzivní jako u těch větších dětí. Pro ty dvouleté děti učitelky tvoří program úplně jednoduchý, kde jsou základní návyky, říkadla, základní informace, chytání míčů, rozvoj hrubé motoriky, odrážedla, sejit

schody, běhat, skákat apod. Učitelky výchovy diferencují a pro starší mají jiný program než pro ty malé děti, často si je rozdělují i např. na vycházku.“

VO5: Jaké problémy přináší přijímání dvouletých dětí do mateřských škol?

Kategorie: Problémy

Kódy: finance, personál, chůvy, informace

Přijímání dvouletých dětí sebou nese řadu problémů, které je nutné operativně řešit. Ředitelky denních kolektivních zařízení se snaží využívat veškerou pomoc, která se jim nabízí. Jako často uváděný problém jsou finance. Ředitelky musely dokoupit řadu nových pomůcek, her, hraček, nábytku, upravit prostory, sociální zařízení apod., což se pochopitelně promítlo do jejich rozpočtu. Značný problém je také v nedostatku personálu. Dvouleté děti vyžadují více pozornosti, a tak dvě učitelky nestačí. Je nutné přijímat další personál, na který však finance chybí. Některé ředitelky tento problém řeší finanční pomocí z tzv. Europeněz. Jedná se o formu dotace, která nese název Šablony pro mateřské školy. Ředitelky přiznávají, že je to značná pomoc, protože díky tomu mohou zaplatit další osobu, nicméně tyto šablony s sebou nesou velké množství dokumentace a jsou nastaveny jen pro určité období a je tu obava o to, co bude, až tyto šablony vyprší. Mezi další problémy patří například i malá informovanost rodičů o kladech a záporech denních kolektivních zařízení a dále o tom, jak připravit svoje dítě na docházku do takového zařízení.

Ředitelka 1: *„Problém není v tom, že je možné přijímat dvouleté děti, ale v tom, že k tomu nejsou podmínky. Z ministerstva přišlo, že máme přijímat dvouleté děti, že na to naše kvalifikace stačí. Ale není tomu tak. Problém je i ve financování. My jsme rádi, že tady ty dvouleté děti máme, protože máme naplněnou kapacitu, a teď je to financování takové, že peníze se odvíjejí od počtu dětí. Problém je však v tom, že tyto děti potřebují více dospělých osob ve třídě. A tento personál nám chybí. Proto je naše mateřská škola zapojena do projektu z Evropské unie, abychom měli peníze právě na to, abychom mohli platit další pracovnice, které s dvouletými dětmi pomohou. To ale pro mě znamená obrovské množství administrativy navíc. Každý měsíc musím vyplňovat spoustu papírů, které se odevzdávají, abychom dokazovali, na co peníze využíváme apod., a tak si vlastně ty peníze „zasloužíme“. Tohle je podle mě nastavené špatně. Ty děti potřebují více pozornosti, více dospělých a my bychom to tak rádi dělali. Kdybychom ty peníze dostali normálně, mohli bychom bez problému zaměstnat další pracovníci, například chůvu. Nicméně snažíme se to dělat nejlépe, jak to jen lze, různě kombinovat apod.“*

Ředitelka 4: „Problém je určitě nedostatek personálu. Musím říct, že je zájem o to dělat chůvu, a tak pomáhat v mateřské škole, už je. Pořádají se různé kurzy pro kvalifikaci chůvy a zájem o to je. Problém je, že na to zaplatit tento personál v mateřských školách nejsou peníze. Chůva v té třídě zajišťuje jen pohromy a když je čas, tak si s dětmi hraje. Je to pak i tak, že na jednu učitelku připadá 27 dětí.“

Ředitelka 5: „Děti mladší tři let potřebují výrazně více spánku a odpočinku než starší děti. Problém tak může být v přizpůsobování režimu dne. Přizpůsobujeme režim dne tak, abychom co nejvíce využívali překrývání pracovní doby učitelek. Víme, že se malé děti dříve unaví, nevydrží u jedné činnosti tak dlouho jako děti starší, na každou činnost potřebují více času a pomoci dospělého. Potřebují více času na jídlo a dostatek času na spánek po obědě. Při venkovním pobytu je nutné souběžné působení dvou pedagogů. Snažíme se zajistit personál k dětem tak, aby to bylo v pořádku.“

Ředitelka 6: „Vím o tom, že problém mají ty školky, které jsou například v budovách starých vil apod. Oni tyhle maličké děti nepřijímají, protože na to nemají podmínky, mají tam spoustu schodů, nemají vybavený sociálky, nemají zábradlí apod. Musela by se hodně upravit nebo přestavět celá ta budova a na to ty finance prostě nejsou. Jsou tu tedy školky, kde to je naprosto vyhovující, ale také ty, ve kterých to prostě nejde. Problém s financemi pro personál nemáme, protože čerpáme peníze z Evropské unie ze Šablon pro MŠ, v rámci kterých můžu přijmout chůvu nebo školního asistenta a zaplatit je z těchto evropských peněz. Kdyby však bylo dětí více, problém by to byl. Problém taky nastane, až tyto programy vyprší, pak nevím, jak se to bude řešit.“

VO6: Jaká opatření bylo potřeba učinit, aby dvouleté děti mohly být přijímány?

Kategorie: Opatření

Kódy: nábytek, hračky, sociální zařízení, koutky, režim, vycházky

Úpravy a opatření, které bylo nutné učinit, jsou ve všech zařízeních téměř stejné. Vzhledem k věku a potřebám dětí bylo nutné dokoupit hry a hračky, nový nábytek, snížit stoly, židle, sociální zařízení apod. Nedošlo však pouze k úpravě interiéru a vybavení zahrady, ale také ke změně režimu dne a dalších aktivit. Také je nutností zajistit například odvoz plen a další technické věci, které nejsou na první pohled patrné, nicméně nezbytné.

Ředitelka 1: „Pro dvouleté děti máme speciální třídu. Vše vybavujeme postupně, nelze to samozřejmě změnit vše hned najednou, aniž by to narušilo chod zařízení. Nejprve jsme samozřejmě museli zajistit vhodný ergo dynamický nábytek. Co se ještě týká třídy, tak mají děti velký prostor pro hru i prostor odpočinkový (gauče a pohovky s polštáři za lehkým průhledným

závěsem), aby si mohly odpočinout, když to potřebují. Takto malé děti by měly mít k dispozici zhruba 6 typů hraček nebo her. Ony si ale neumí samy vybrat z tolika podnětů, je to pro ně hodně. Proto to většinou probíhá tak, že dětem paní učitelky připravují vždy ráno například čtyři typy her a hraček a děti si pak vybírají z těch připravených. Tyto hry se pak obměňují každý den nebo podle oblíbenosti. Záchody jsou nejnižší, jak jen to šlo, bohužel už níže dát nešly. Vždy tady ale děti mají nějakou asistenci, která jim pomůže. Nemáme tu zatím nočníky, protože se snažíme všechny děti naučit chodit na WC. Máme zde i sprchu, pokud je potřeba. Máme i nainstalovaný přebalovací pult, který se ale zatím nijak nevyužívá, pouze pokud by došlo k nějaké nehodě. U nás žádné dítě v tento moment nenosí pleny. Mají více oblečení z domu, když dojde k nějaké nehodě, což je u dvouletých dětí normální, ale plíny nenosí nikdo. Protože zatím je to tak, že já jako ředitelka si mohu určit podmínky, za jakých budu dvouleté děti přijímat, to znamená, že my zatím přijímáme děti, které pleny nenosí. Od roku 2020 však již takovéto podmínky nebudeme moct dávat a budeme muset přijímat všechny děti, poté se budou muset učinit jistě další opatření, jako například pevný přebalovací pult, nádoby na pleny, zvláštní odvoz plen apod. To se teprve ale všechno bude řešit.“

Ředitelka 4: *„Ano, jistě museli. Nakoupili jsme toho již spoustu, všechno postupně samozřejmě, najednou by to nešlo. Byly to například: hračky pro dvouleté děti, menší nábytek, snížili dosavadní nábytek, uzamkli nízké skříňky a všechno, co by pro dvouleté děti mohlo být nebezpečné, také jsme pro děti připravili více "válecích" míst, různé molitany, propadávající míče, plátěné stany, kuličky, prostě takové koutky. Dále jsme nakoupili přebalovací pulty a nočníky, stupínky na záchody, ale ani jedno nepotřebujeme. V koupelně jsme snižovali záchody a umyvadla, co to šlo. A samozřejmě jsme museli zajistit všechno tak, aby nebylo riziko, že si děti ublíží.“*

Ředitelka 5: *„Mladší děti potřebují více volného prostoru, kde procvičují zejména hrubou motoriku, potřebují mít přehledný prostor pro zvládnutí koordinace pohybu a prostorovou orientaci. Třídy, které navštěvují dvouleté děti, postupně dovybavíme dostatečným množstvím dětských kočárků, větších aut, doplníme leporela do knihovniček pro dvouleté děti. Ve třídách máme hračky, se kterými děti mohou manipulovat, rozkládat je, skládat a vkládat. U dětí tak dochází k přirozenému rozvoji manipulačních schopností. Vhodným doplněním jsou stavebnice z větších prvků, které lze stavět na sebe, děti se tak učí rozlišovat méně a více, polohu dole a nahoře a učí se rozlišovat velikost. V heterogenní třídě hledáme takový kompromis, aby prostředí vyhovovalo všem. Řešíme přístup k hračkám a pomůckám tak, aby nežádoucí předměty byly menším dětem nedostupné.“*

Ředitelka 6: „Důležitá jsou i taková zdánlivě neviditelná opatření, jako je požární ochrana. Proto já mám dvouletý děti jen v přízemí, aby v případě nutnosti mohly být snadno evakuovány. Jinak jsme připraveni i na to, že některé děti potřebují pleny, přebalovací pulty nemáme, stačí taková ta přebalovací podložka, ale máme na pleny speciální nádoby, chladničku i domluven odvoz, protože se to musí každý den odvážet. V tuto chvíli u nás žádné dítě pleny nenosí, proto je odvoz pozastaven. Nemáme nočníky, ani bryndáky, ani ty pulty a nepotřebujeme to, zvládneme to v pořádku bez toho. Hračky kupujeme, opravdu hodně jsme se zásobili těmi hračkami pro dvouleté děti a ty drobné hry jako puzzle, mozaiky atd. jsme dali pod zámek a vyndají se jen těm starším dětem. Tady jsme opravdu nešetřili a nakoupili toho opravdu hodně. Na zahradě je většina prolézaček až od tří let, ale pokud učitelka zváží, že to dvouleté dítě zvládne, může ho na prolézačku vzít, ale jen v případě, že u něj bude stále stát a hlídat ho. Jinak u většiny věcí to zkusíme, abychom i my věděli, co ty děti zvládnou. Například v kině jsme s nimi byli na pohádkách, ale cesty autobusem určitě neplánujeme.“

7.11 Závěr výzkumu

Výzkum analyzoval a popsal problematiku dvouletých dětí v denních kolektivních zařízeních. A zaměřil se na podněty a názory ředitelky zařízení. Celkem se jednalo o šest různých pracovišť na území Pardubického a Královéhradeckého kraje. Pro výzkum byly zvoleny různé typy zařízení, aby mohlo dojít ke komparaci jednotlivých institucí. Výzkum proběhl dle harmonogramu bez zásadních problémů. Veškeré podmínky výzkumu byly vhodné.

Při formulaci otázek jsem vycházela z teoretické části a zaměřila se na zásadní skutečnosti a problémy, které by z této problematiky mohly vzejít. Výzkum se však nezaměřil jen na identifikaci problémů, ředitelkám byl dán prostor i na to, aby sdělily, jak by bylo možné udělat to lépe nebo nabídnout různá řešení, své názory či návrhy. Respondentky vnímaly výzkum jako potřebný a smysluplný a mají zájem o výstupy a výsledky výzkumu. Ředitelky při rozhovoru sdělily všechny potřebné informace, dokonce se i samy více vyjádřily k dalším oblastem, které je tíží nebo naopak jsou dle jejich názoru v pořádku. Jsou to totiž právě ony, které se každodenně mezi dětmi a personálem pohybují, a tak by měly mít zásadní slovo při tvorbě takových změn nebo jakýchkoli jiných, které se jich týkají. Především v takto citlivé oblasti jako je péče o dvouleté děti, jejich výchova a vzdělávání je velice důležité, aby se k problematice vyjadřovali lidé, kteří se v této oblasti pohybují a mají praktické dlouholeté zkušenosti, naopak není vhodné řídit problematiku „od stolu“.

Výsledky jistě nelze zobecnit na celou Českou republiku. Pro zobecnění by bylo nutné uskutečnit výzkum ve více zařízeních po celé republice. V průběhu výzkumu však byla nalezena shoda na položené otázky a mezi odpověďmi nedošlo k zásadně odlišným názorům. Lze tedy předpokládat, že s podobnými situacemi či problémy se setkávají i ředitelky v ostatních mateřských školách ve všech krajích České republiky.

Cílem výzkumné části bylo zjistit, zda je pro dvouleté děti vhodnější navštěvovat mateřskou školu nebo jesle/dětskou skupinu. Z uvedených informací dotazovaných osob je patrné, že vnímají jako nejvhodnější variantu to, aby malé dítě do 3 let věku bylo doma s rodiči a nemuselo každodenně pobývat v kolektivním zařízení. Pokud se jedná o volbu zařízení, tak ředitelky zařízení zcela jasně uvádějí, že vhodnější pro dvouleté děti jsou jesle nebo dětská skupina (pokud je však kvalitní). Je to především z toho důvodu, že mateřské školy jsou orientovány více na výkon a je zde jistý předpoklad, že děti, které sem přicházejí, již zvládají základní dovednosti, samoobsluhu apod. Dvouleté děti potřebují pomalu dozrát a postupně se naučit všem těmto dovednostem, a právě zde se nabízejí jesle jako nejvhodnější řešení. V mateřských školách to ředitelky společně s učitelkami v rámci možností (po řadě úprav a opatření) zvládají, nicméně ředitelky zastávají názor, že i přestože tuto situaci lze zvládnout, by bylo vhodnější, aby mateřské školy byly pro děti od 3 let. Tuto věkovou hranici však vnímají jako vhodnou i z hlediska kvalifikace předškolních pedagogů. Dotazované ředitelky také ve svých výpovědích upozorňují na fakt, že pokud by měly dostatek prostředků pro dvouleté děti připravit vhodné prostředí s dostatkem personálu, nevnímaly by přijímání dvouletých dětí jako problém. O nabídku je ze strany rodičů velký zájem, především kvůli jejich brzkému návratu do zaměstnání. Dle výpovědí ředitelek jsou i tací, kteří umístí své dítě do zařízení i přesto, že žádné zaměstnání nemají. Úkolem personálu však je postarat se o všechny děti stejně a toto nemohou brát v potaz. Personál zařízení se snaží dětem ulehčit nástup, proto většina zařízení uskutečňuje adaptační dny, týdny, aby si děti postupně navykly na jiné prostředí. Některá zařízení umožňují, že první dny může být s dítětem ve třídě i rodič. Dítě je nejprve v zařízení jen pár hodin denně a tato doba se postupně prodlužuje. Dochází tak k postupnému návyku a pro dítě to není tak rychlá změna.

Důležitým faktem, který ředitelky nezapomněly opomenout, je to, že především záleží vše na rodičích, kteří jsou za své dítě zodpovědní. Je to především rodič, který by měl dostatečně důkladně zvážit všechny klady a zápory, a kriticky se zamyslet nad tím, zda je jeho dítě dostatečně a po všech stránkách (bio-psycho-sociálních) připraveno na každodenní docházku do kolektivního zařízení a odloučení od matky/otce.

DISKUZE

V diskuzi dochází k propojení teoretické části s částí praktickou a dochází ke komparaci výsledků práce s názory a výsledky jiných odborníků na danou problematiku.

Problematika vyvolala řadu reakcí na všech úrovních. Do diskuze o vhodnosti umístování dvouletých dětí do denních kolektivních zařízení se zapojují politici, lékaři, psychologové, pedagogové a jiní odborníci, ředitelé zařízení, rodiče i široká veřejnost.

Jako reakce na zákon, který umístování dvouletých dětí umožňuje, i na zákon, který má přijít v platnost od roku 2020, který přináší povinnost přijímat dvouleté děti do mateřských škol, vznikly dvě protichůdné petice. Obě tyto petice jsou veřejně dostupné na e-petice.cz, kde je může kdokoli zobrazit a podepsat dle svého uvážení. Jedna, již výše zmíněná petice, nese název „*Paní ministryně, dvouleté děti do školky nepatří!*“ Jejím autorem je Marek Herman a byla vložena 29. 5. 2017. V této petici se otevřeně vyjadřuje k nevhodnosti umístování dvouletých dětí do mateřských škol a uvádí řadu důvodů. Tato petice získala k 20. 3. 2018 více než 14 tisíc podpisů. Druhá petice je z 22. 2. 2018, její autorkou je Kateřina Čopjaková a nese název „*Pane ministře, neberte rodičům, možnost volby: I dvouleté děti do školky patří.*“ Tuto petici podepsalo k 20.3.2018 téměř 400 osob. Nyní k oběma z nich. Čopjaková (novinářka, matka) se ve své petici zabývá především tím, že vzdělané matky se chtějí vrátit co nejdříve do zaměstnání a být na mateřské dovolené znamená zásadní výpadek pro příjem ženy. Uvádí také, „...*kvalitní péče jiné osoby, než matky dvouletým dětem neškodí. Naopak může být přínosem.*“ (Čopjaková, 2018). Z výzkumu k diplomové práci však vyplývají jiné závěry. Respondentky uvedly, že dítě má být u matky nejlépe do tří let věku. Některé sice připouštějí, že některým dětem, zvláště těm z nefunkčních nebo sociálně slabých rodin, může být v mateřských školách lépe, ale jiné uvádějí, že dítě potřebuje mateřskou lásku i přesto, že matka někdy ve výchově pochybí. Velmi podobný názor jako respondentky má i Herman, který ve své petici uvádí: „*Žádná učitelka či chůva není schopná v tomto směru plnohodnotně nahradit mámu, malé dvouleté dítě například vnímá sebe a mámu jako „jednu bytost“ a neumí se od mámy oddělit, k tomu dochází až kolem věku tří let.*“ (Herman, 2017).

Zvýše uvedeného je patrné, že je společnost rozdělena do dvou táborů. Oba tábory mají svá pozitiva i negativa. Dle mého názoru je nejvhodnější, aby dvouleté dítě bylo doma s matkou či otcem a do mateřské školy se dostalo nejdříve po třetím roce života. Pokud rodiče dítěte vyhodnotí svoji finanční situaci natolik vážnou, že je zapotřebí, aby oba chodili do zaměstnání, jinak že by nemohli řádně plnit ekonomickou funkci rodiny, pak samozřejmě mají na takovéto rozhodnutí plné právo. V tom případě se ale domnívám, že by měli dostatečně zvážit

individualitu svého dítěte a volit spíše zařízení, které je pro péči o dvouleté děti skutečně řádně vybaveno a nastaveno, jako např. jesle. V případě dvouletých dětí se skutečně jedná především o péči nikoli o výchovu a vzdělávání. Myslím si, že mateřské školy by měly přijímat děti až od 3 let. Možnost přijímat děti dvouleté by měla být ponechána v kompetenci jeslí. Tady bych spíše podporovala obnovu jeslí, tak aby se mateřské školy mohly věnovat více vzdělávání dětí předškolních, které mají poslední rok povinný.

Důležitá je otázka, jak bude postupovat legislativa, zda vznikne nějaký nový návrh zákona, který by upravoval přijímání dvouletých dětí do mateřských škol nebo zda od roku 2020 skutečně bude povinností každé mateřské školy tyto děti přijímat. Zákon, který bude tuto problematiku upravovat, by však měl být vytvořen po hloubkovém probádání a sestaven na základě potřeb a možností dětí, ale také by měl být uskutečnitelný pro mateřské školy, jejich ředitelky a personál. Jako varianta se nabízí, nechat možnost individuálně každé mateřské škole zvolit si, zda bude dvouleté děti přijímat či nikoliv, a to i vzhledem k jejich materiálním možnostem. V současné době se mnoho mateřských škol nachází ve starých budovách, kde upravit interiér a exteriér tak, aby byl vhodný pro děti od dvou let, bude stát velké množství financí, které mateřské školy nemají.

Další otázka směřuje k budoucnosti těchto dětí. Dětský psycholog PhDr. Václav Mertin v diskuzním pořadu Máte slovo v České televizi odvysílaného 22. 3. 2018 připomněl fakt, že pokud tyto děti, které jako dvouleté navštěvovaly mateřskou školu, budou mít v období puberty některé závažné problémy s chováním. Je možné, že tyto problémy mají základy právě v každodenním odloučení dítěte od matky v raném věku. Zároveň ale dodává, že bohužel zatím neexistují žádné výzkumy, které by toto dokládaly nebo na které by bylo možné se odkázat. (Mertin, 2018)

Myslím, že se společnost při řešení této otázky hodně orientuje na materiální stránku věci a na rodiče dětí, samotné děti a jejich potřeby pak ustupují do pozadí. Ať už se situace kolem mateřských škol a přijímání dvouletých dětí bude vyvíjet jakkoli, konečné slovo by měli mít vždy rodiče, kteří jsou odpovědní za své dítě. Oni by měli rozhodnout, co je pro jejich dítě nejlepší a zda tak náročnou situaci zvládne.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zaměřila na vysoce aktuální problematiku – zařízení dvouletých dětí do předškolních zařízení (jeslí, dětských skupin či mateřských škol) a analyzovala aktuální stav v České republice v teoretické rovině a v rovině praktické v zařízeních Královéhradeckého a Pardubického kraje. Práce se tedy skládá ze dvou hlavních částí, části teoretické a části praktické.

Teoretická část práce popisuje problematiku denních kolektivních zařízení v České republice, tedy jeslí a mateřských škol, a to z různých aspektů. Mnoho aspektů ze strany jeslí už bylo popsáno v mé bakalářské práci s názvem *Historie, současnost a vize denních kolektivních zařízení v České republice* z roku 2016, která vznikla pod vedením PaedDr. Zdenky Šándorové. Tato práce se zabývala především problematikou jeslí, jako nejvíce zastoupených denních kolektivních zařízení pro ranou výchovu. Tato práce se tak stala velmi důležitým podkladem pro práci diplomovou, která tak problematiku rozšiřuje o možnost umisťovat dvouleté děti i do mateřských škol.

Diplomová práce se po vymezení základních pojmů zabývá oběma typy zařízení a popisuje příslušnou legislativu, kterou jsou instituce povinné se řídit. Dále popisuje, jakou kvalifikaci musí mít personál v jednotlivých typech zařízení. Jedna z kapitol se zaměřuje i na náplň a metody výchovy a vzdělávání v těchto typech zařízení a sleduje, do jaké míry se tato náplň liší. Teoretická část se ale zabývá i potřebami a dovednostmi dvouletých dětí, kterými je velice důležité se při popisu této problematiky zabývat. Na konci části teoretické byly prezentovány výhody a nevýhody obou typů zařízení, a to z hlediska zainteresovaných stran: rodičů a veřejnosti, odborníků a personálu zařízení.

Praktická část navázala na část teoretickou a zároveň ji doplnila o aktuální poznatky, přímé názory a výpovědi přímo z vybraných zařízení. Výzkum byl postaven na ochotě ředitelek vybraných mateřských škol, jeslí a dětské skupiny se do něj zapojit, odpovědět na všechny položené otázky polostrukturovaného rozhovoru, sdělit i další své názory, názory personálu a rodičů, se kterými jsou v každodenním kontaktu a napomoci tak k vytvoření diplomové práce. Potenciálně svými výpověďmi a názory mohou i podnítit změnu či vylepšení nedostatků institucionální péče o dvouleté děti nebo pomoci či poradit zařízením ostatním.

Cílem diplomové práce bylo popsat specifika výchovné práce a péče o dvouleté děti v jeslích a mateřských školách v České republice a zjistit, jaký typ zařízení je pro dvouleté děti vhodnější. Na základě diplomové práce je doporučena jako nejvhodnější varianta ponechat dítě doma s rodiči až do 3 let věku. V případě nutnosti umístit do zařízení dvouleté dítě, by měli

rodiče upřednostnit spíš jesle či dětskou skupinu před mateřskou školou. Jesle/dětská skupina je pro děti vhodnější, protože zde děti mají dostatečnou péči a čas na „dozrání“. Mateřská škola je více orientována na výchovu a vzdělávání a na toto výkonově orientované prostředí nejsou dvouleté děti dostatečně zralé. Při ponechání možnosti zařazovat dvouleté děti do mateřských škol by muselo dojít k řadě opatření, a to zejména finanční podpoře jednotlivých mateřských škol tak, aby mohly vytvořit prostředí s dostatečně vhodným materiálním vybavením a dostatkem personálu. Učitelky péči o dvouleté děti zvládají, i přestože jejich vzdělání tomu neodpovídá. Většina z nich navštívila některý ze seminářů, školení nebo jiných vzdělávacích programů pro doplnění kvalifikace k práci s dvouletými dětmi. K této práci však nijak neinklinují a chtěly by se věnovat spíše výchově a vzdělávání dětí od 3 let. Důvody rodičů jsou zřejmé. Z mé bakalářské práce z roku 2016 vyplynulo, že 97 % rodičů přihlásilo své dítě do jeslí z pracovních důvodů. Je však zřejmé, že rodiče umisťují své děti do zařízení i přesto, že jsou doma a zaměstnání nejsou. Právě důvody je však velmi těžké odhalit.

Na závěr práce byla zařazena diskuze, která nabízí spojení teoretické a praktické části v celek, a především komparaci výsledků s dalšími poznatky odborné veřejnosti a vlastním pohledem autorky.

Především praktická část diplomové práce je inspirativní pro samotné ředitelky zařízení, kdy např. mohou využít poznatků ředitelek z ostatních zařízení a využít jich. V neposlední řadě se práce může stát zajímavým materiálem pro širokou veřejnost, která by si chtěla rozšířit znalosti v tomto oboru. Práce upozorňuje na klady a zápory péče o dvouleté děti, jejich výchovu a vzdělávání.

Téma diplomové práce bylo inspirující a velmi přínosné i pro mne. Po sepsání bakalářské práce na velmi příbuzné téma, jsem se zabývala touto problematikou dále a hlouběji. Velice mě jako autorku tato problematika po prostudování velké řady různých článků, publikací, materiálů a zkušeností z práce bakalářské, zaujala. Problematika je velice aktuální a v současné době neustále probíraná ve všech vrstvách společnosti. Stále je v diskuzi vhodnost této služby na všech úrovních a tato diskuze bude přirozeně pokračovat i nadále.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

- [1] ALLEN, K.; Lynn R. MAROTZ; Dana KREJČÍŘOVÁ. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, 2008. ISBN 80-736-7055-0.
- [2] ANDERSSON, Bengt-Erik. „Tidig dagisstart det bästa för de allra flesta barn.“ *Dagensnyheter* 8.4. 2005.
- [3] BELSKY, Jay et al. 2007. „Are There Long-Term Effect of Early Child Care?“ *Child Development* 78 (2): 681-701.
- [4] ČOPJAKOVÁ, Kateřina. Pane ministře, neberte rodičům možnost volby: I dvouleté děti do školky patří. E-petice.cz [online] 22. 2. 2018 [cit. 6. 2. 2017]. Dostupné z: <<https://e-petice.cz/petitions/pane-ministre-neberte-rodicum-moznost-volby-i-dvoulete-deti-do-skolky-patri.html>>.
- [5] DUCHÁČKOVÁ, Michaela. *Historie, současnost a vize denních kolektivních zařízení v České republice*. Bakalářská práce. Pardubice, 2016.
- [6] DEATER-DECKARD, Kirby, Relana PINKERTON, Sandra SCARR. 1996. *Child Care Quality and Children's Behavioral Adjustment: A Four-Year Longitudinal Study*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 37 (8): 937-948.
- [7] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 8085931796.
- [8] HAŠKOVÁ, Hana, Steven SAXONBERG a Jiří MUDRÁK. *Péče o nejmenší: boření mýtů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2012. ISBN 978-80-7419-114-5.
- [9] HAVLÍNOVÁ, Miluše a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-487-8.
- [10] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [11] HERMAN, Marek. Paní ministryně dvouleté děti do školy nepatří! E-petice.cz [online] 29. 5. 2017 [cit. 6. 2. 2017]. Dostupné z: <<https://e-petice.cz/petitions/pani-ministryne-dvoulete-deti-do-skolky-nepatri-.html>>.
- [12] HRONOVÁ, Markéta. *Pedagog: Dvouleté děti do školky nepatří. Potřebují něžnou mámu a přísného tátu, který udává řád*. Aktualne.cz. Rozhovor s PhDr. Markem Hermanem [online]. 3. 8. 2017 [cit. 16. 11. 2017]. Dostupné z: <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/pedagog-dvoulete-deti-do-skolky-nepatri-potrebuji-neznou-mam/r~bcc7f616775e11e7b2b5002590604f2e/>>.

- [13] KROPÁČKOVÁ, Jana, Hana Splavcová. *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání: Od podzimu do zimy*. Praha: Raabe, 2017. ISBN 978-80-7496-270-7.
- [14] LAZZARI, SIMONA. *Vývoj dítěte v 1.-3. roce*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013. ISBN 978-80-247-3734-8.
- [15] MAJERČÍKOVÁ, Jana, Bronislava KASÁČOVÁ a Ilona KOČVAROVÁ. *Předškolní edukace a dítě: výzvy pro pedagogickou teorii a výzkum*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2015. ISBN 978-80-7454-554-2.
- [16] MERTIN, Václav. Diskuze. In: Máte slovo s M. Jílkovou. TV, ČT1, 22. 3. 2018, 20:25. Dostupné také z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10175540660-mate-slovo-s-m-jilkovou/>
- [17] MŠMT. *Informace k předškolnímu vzdělávání dětí ve věku od 2 do 3 let v mateřské škole*. Msmst.cz [online]. 1. 9. 2016 [cit. 14. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.msmst.cz/file/39033/>.
- [18] MŠMT. *Informace o povinném předškolním vzdělávání určené pro zřizovatele*. Msmst.cz [online]. Březen 2017. [cit. 13. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.ms60plzen.cz/download.aspx?dontparse=true&FileID=14164>.
- [19] MŠMT. *Podrobný informační materiál ke vzdělávání dětí od 2 do 3 let v mateřské škole*. Msmst.cz [online]. 16. 1. 2017 [cit. 14. 10. 2017]. Dostupné z: <http://www.msmst.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/podrobny-informacni-material-ke-vzdelavani-deti-od-2-do-3>.
- [20] MŠMT. *Statistické ročenky školství - výkonové ukazatele*. Msmst.cz [online]. 2017 [cit. 14. 10. 2017]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>
- [21] NÁRODNÍ CENTRUM PODPORY TRANSFORMACE SOCIÁLNÍCH SLUŽEB. *Systém služeb pro děti a mladé lidi s postižením a jejich rodiny* [online]. Praha, 2013. [cit. 25. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.trass.cz/archive2015/files/5-dok-deti02.pdf>.
- [22] ODBOR RODINNÉ POLITIKY A POLITIKY STÁRNUTÍ. *Péče o děti, dětská skupina*. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 30. 1. 2013 [cit. 30. 09. 2017]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/13500>.
- [23] ONDRÁČKOVÁ, Jana. *Co je Úmluva o právech dítěte*. Praha: Český helsinský výbor, 1996. ISBN 80-902393-0-7.
- [24] OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5107-8.
- [25] PRŮCHA, Jan a kol. *Předškolní dítě a svět vzdělávání: přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-323-5.

- [26] PRŮCHA, Jan, Soňa Koťátková. *Předškolní pedagogika: Učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.
- [27] RYSOVÁ, Kateřina. *Péče o děti v jeslích z českého a švýcarského pohledu* [online]. Praha: Zdravotnické zařízení MČ, září 2015. [cit. 25. 10. 2017]. Dostupné také z: <<http://mikrojesle.mpsv.cz/wp-content/uploads/2015/09/P%C3%A9%C4%8De-o-d%C4%9Bti-v-jesl%C3%ADch-z-%C4%8Desk%C3%A9ho-a-%C5%A1v%C3%BDcarsk%C3%A9ho-pohledu.pdf>>.
- [28] SAJDLOVÁ, Helena. *Prohlášení ministerstva zdravotnictví o provozování jeslí jako zdravotnických zařízení*. Ministerstvo zdravotnictví [online]. 30. 7. 2013 [cit. 10. 11. 2017]. Dostupné z: <http://www.mzcr.cz/dokumenty/prohlaseni-ministerstva-zdravotnictvi-provozovani-jesli-jako-zdravotnickych-zari_7612_3.html>.
- [29] SMOLÍKOVÁ, Kateřina a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Národní ústav pro vzdělávání [online]. 25. 8. 2016 [cit. 10. 11. 2017]. Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/file/696/>>.
- [30] ŠÁNDOROVÁ, Zdenka. *(Re)socializace v rané péči*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015. ISBN 978-80-7395-961-6.
- [31] THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- [32] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- [33] VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Analýza podmínek a možností zařazení dětí od dvou let věku do mateřských škol a vyhodnocení dalšího řešení rozšíření péče o děti do tří let*. Vláda.cz [online]. 15. 6. 2011 [cit. 14. 11. 2017]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Analyza-podminek-a-moznosti-deti.pdf>>.
- [34] VYHLÁŠKA č. 14/2005 Sb. *o předškolním vzdělávání*. In: Sbíрка předpisů České republiky. 11. 1. 2005. Dostupné také z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-14>>.
- [35] VYHLÁŠKA č. 280/2016 Sb. *o předškolním vzdělávání ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky*. In: Sbíрка předpisů České republiky. 29. 8. 2016. Dostupné také z: <<http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/16-280.htm>>.

- [36] VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Inspirace francouzským systémem (nejen) pro poskytovatele: Systém kolektivní péče a výchovy dětí od útlého věku do počátku školní docházky. Vupsv.cz [online]. 2014 [cit. 24. 11. 2017]. Dostupné z: <http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/Letak_Kolektivni_pece_poskytovatele.pdf>.
- [37] ZÁKON č. 178/2016 Sb., *kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů*. In: Sbírka zákonů České republiky. 8. 6. 2016, částka 68. Dostupné také z: <<http://www.sagit.cz/info/sb16178>>.
- [38] ZÁKON č. 247/2014 Sb., *o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů*. In: Sbírka zákonů České republiky. 14. 11. 2014, částka 105. Dostupné také z: <<http://ftp.aspi.cz/opispdf/2014/105-2014.pdf>>.
- [39] ZÁKON č. 372/2011 Sb., *o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)*. In: Sbírka zákonů České republiky. 8. 12. 2011, částka 131. Dostupný také z: <<http://ftp.aspi.cz/opispdf/2011/131-2011.pdf>>.
- [40] ZÁKON č. 563/2004 sb. *o pedagogických pracovnících*. In: Sbírka zákonů České republiky. 24. 9. 2004. Dostupné také z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty-3/novela-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich>>.

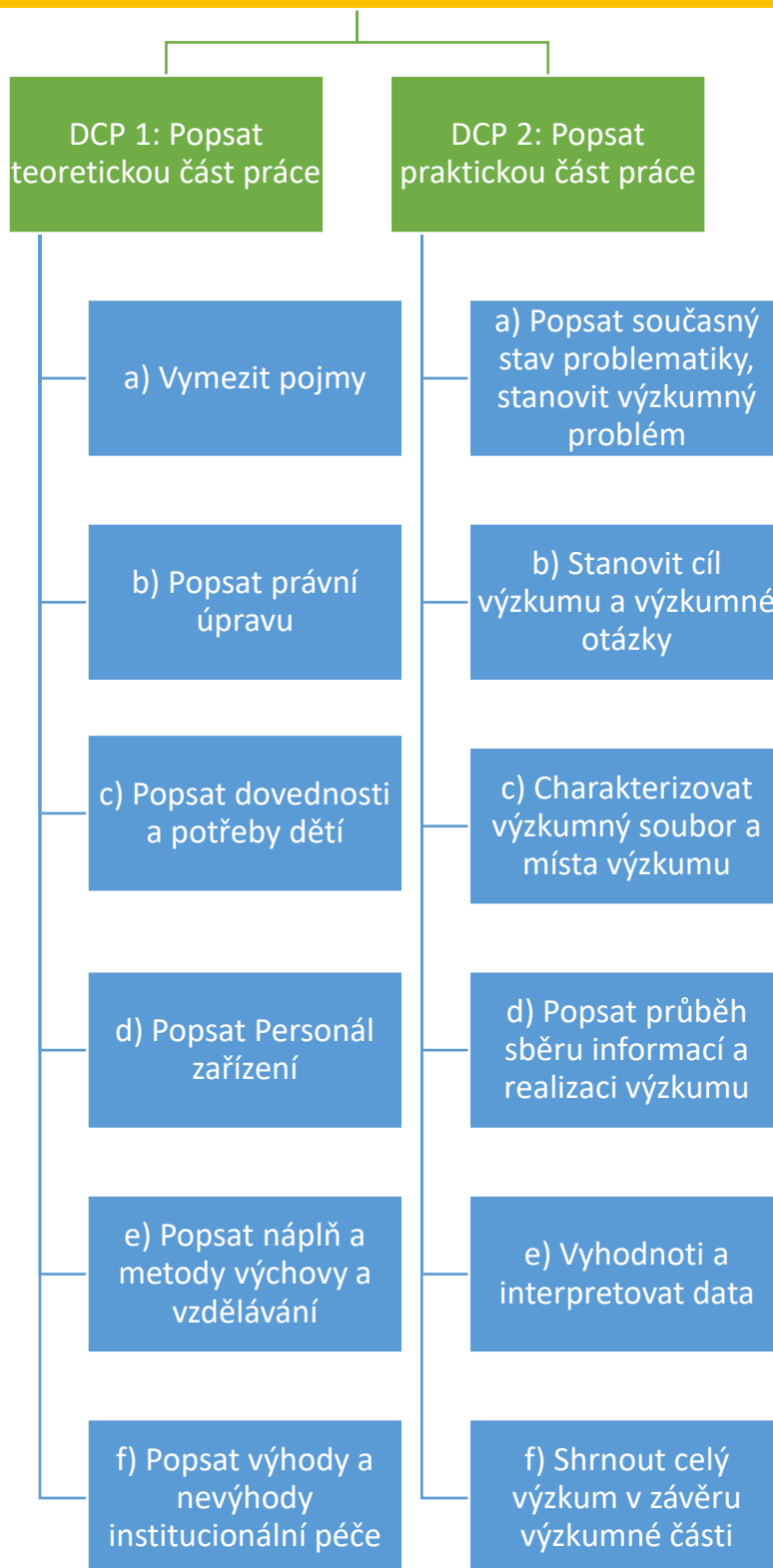
PŘÍLOHY

Příloha 1: Grafická struktura diplomové práce 67

Příloha 2: Grafická struktura výzkumné části.....68

Příloha 1: Grafická struktura diplomové práce

HCP: Popsat specifika výchovné práce a péče o dvouleté děti v jeslích a mateřských školách v České republice

Příloha 2: Grafická struktura výzkumné části

